ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу
Кафедра публічного адміністрування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри
_____
І.А. Семенець-Орлова
«____»_____2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

«ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ (РЕГІОНАХ)»

Виконала: студентка групи
Е-8-23-М1ПУА(1,6з)
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Погоріла Юлія Сергіївна
Керівник:PhD, доцент, Кузьменко Г.О.

Київ 2025

АНОТАЦІЯ

Погоріла Юлія Сергіївна. “Проблеми та шляхи удосконалення соціальної політики в Україні (регіонах)”.

Дипломна робота на здобуття рівня вищої освіти “*магістр*” *із спеціальності* “*Публічне управління та адміністрування*” - *Міжрегіональна Академія управління персоналом – Київ. 2025*

У дипломній роботі визначено теоретичні засади соціальної політики в Україні. Проаналізовано сучасний стан соціальної політики в Україні. Розкрито вирішення проблем та шляхи удосконалення соціальної політики в Україні.

Ключові слова: державна соціальна політика, соціальна держава, соціальна допомога, світовий досвід.

SUMMARY

Pohorila Yuliya. "Problems and Ways of Improving Social Policy in Ukraine (Regions)".

Thesis for obtaining the level of higher education "Master" in "Public Administration" - Interregional Academy of Personnel Management - Kyiv. 2025

The thesis defines the theoretical foundations of social policy in Ukraine. It analyzes the current state of social policy in Ukraine. Furthermore, it outlines problem-solving approaches and ways to improve social policy in Ukraine.

Key words: state social policy, welfare state, social assistance, world experience.

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 8
1.1. Поняття та ознаки соціальної політики 8
1.2. Історичні аспекти формування соціальної політики в Україні 20
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 27
2.1. Аналіз сучасного стану соціальної політики в Україні 27
2.2. Характеристика стану соціальної політики у регіонах (на прикладі Львівської області) 35
РОЗДІЛ 3. ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 44
3.1. Соціальне страхування як складова соціальної політики 44
3.2. Надання соціальної допомоги як складова реалізації соціальної політики 50
ВИСНОВКИ 58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку світової спільноти представляється актуальним розуміння того, що соціальна політика є складовою політики будь-якої держави і займає одне із пріоритетних місць в державному управлінні. Держава на різних щаблях свого розвитку може надавати пріоритет тому чи іншому її напрямку. Стійкість соціальної системи всього суспільства виступає як критерій конкурентоспроможності соціальної політики, задовольняючи життєві потреби конкретної людини. Органам управління приділяється головна роль реалізації соціальної політики. Їх головним і базовим завданням є задоволення, а також прийняття до відома соціально-економічних потреб всього суспільства, конкретної держави, конкретної території, конкретної особистості.

Ступінь розробленості проблеми. У зарубіжній літературі соціальну політику досліджено всебічно: її природа, структура, різні форми та механізми взаємодії тощо. Проте головну увагу приділено характеристиці соціальної політики за умов політичних змін, що особливо актуально в Україні.

Методологічне значення для дослідження процесу соціальної політики мають праці видатних мислителів та вчених: Арістотеля, М. Вебера, Г. Гегеля, Т. Гоббса, Е. Дюркгейма, І. Канта, Дж. Локка, Платона, Дж. Ролза, А. Сен-Симона, П. Сорокіна, Г.,Спенсера, А. Токвіля, М. Уолцера, Ш. Фур'є, Д. Юма та ін.

Економічні та інституційні основи та моделі державного регулювання соціальної сфери розглянуті у роботах таких зарубіжних дослідників, як О. Ланге (O. Lange), Ф. Ліст, Т. Мальтус, К. Маркс, Л. Мізес, А. Мюллер-Армак, Д .Норт, В. Ойкен, Д.А. Рікардо, А. Сміт, Ф. Хайєк, Дж. Ходжсон, Л. Ерхард та ін.

Про теоретичні та практичні аспекти реалізації соціальної політики держави написано величезну кількість наукових праць вітчизняних учених. Досить ефективно досліджуються питання, пов'язані з аналізом змісту та функцій соціальної політики. Серед вчених, що розглядають проблеми соціальної політики, процеси соціально-економічної трансформації в сучасній

Україні, найбільш відомі імена: Бойко О. М., Болотіної Н.Б., Бутник О. О., Греба Р., Дубич К., Кравченко М.В., Красота О.В., Чанишева Г., Шевчук П.І. та ін.

Деякі праці присвячені дослідженню закономірностей соціально-економічного розвитку та взаємодії економічних та політичних процесів К. Ді Болта (C. Diebolt), К. Долігера (C. Doliger), П. Ліндерта (P.H. Lindert), К. Маркса, У. Мітчелла, А. Медісона (A. Maddison), Д. Родріка (D. Rodric), В. Танзі (V. Tanzi), М. Туган-Барановського, Е. Хансена, Л. Шукнехта (L. Schuknecht), Й. Шумпетера та ін.

Об'єкт дослідження – державна соціальна політика як явище, розвиток якого зумовлено процесами соціально-економічної еволюції.

Предмет дослідження – спосіб формування і реалізації державної соціальної політики в умовах становлення соціальної держави в Україні.

Мета роботи – на основі існуючих теоретико-методичних підходів виявити основні проблеми соціальної політики в Україні, а також запропонувати рекомендації щодо вдосконалення соціальної політики в Україні на основі світового досвіду.

Відповідно до поставленої мети у цій роботі вирішуються наступні **завдання:**

- у частині теоретико-практичних засад публічної соціальної політики:
- дослідити поняття та ознаки соціальної політики;
- проаналізувати історичний розвиток соціальної політики в Україні;
- у практичному розділі дослідження сучасного стану публічної соціальної політики в Україні:
- провести аналіз сучасного стану вирішення проблем реалізації соціальної політики в Україні;
- охарактеризувати стан реалізації та шляхи удосконалення соціальної політики у регіонах (на прикладі Львівської області);
- у заключному розділі присвяченому характеристиці основних механізмів вирішення проблем та шляхів реалізації соціальної політики в Україні:

- дослідити сучасне соціальне страхування як напрям реалізації та механізм соціальної політики;

- розглянути надання соціальної допомоги як механізм реалізації соціальної політики.

Наукова новизна. Проведено оцінку поточного стану соціальної політики в Україні та окремих регіонах, зокрема здійснено аналіз існуючих програм, ініціатив та інституцій. Було виявлено проблеми та прогалини у діючій соціальній політиці. Також надано пропозиції щодо вдосконалення існуючих механізмів соціальної політики та розробка нових інструментів для підвищення їх ефективності.

Робоча гіпотеза дослідження. Ефективність соціальної політики в Україні значно знизилася через нерівномірний розподіл ресурсів, недостатнє врахування регіональних особливостей та відсутність інноваційних підходів до управління соціальними програмами. Удосконалення соціальної політики, зокрема шляхом впровадження інноваційних механізмів, регіональної диференціації заходів та залучення сучасних технологій, призведе до підвищення її ефективності та справедливості в різних регіонах країни.

Теоретична основу дослідження склали положення, що містяться у працях вітчизняних та зарубіжних авторів з проблем соціальної політики держави.

Методологічна база дослідження. Методологія дослідження заснована на системному підході та включає методи індукції та дедукції, історико-логічного, суб'єктно-об'єктного, структурно-функціонального, каузального, порівняльного, еволюційного аналізу, прийоми моделювання, узагальнення, підсумовування, обчислення показників та подання інформації у спеціальній формі.

Теоретична та практична значущість результатів дослідження. Дослідження допоможе поглибити розуміння проблем соціальної політики в Україні та їх регіональних особливостей. Розроблено підходи до аналізу та оцінки ефективності соціальної політики. На основі дослідження можна сформувати конкретні рекомендації щодо покращення розподілу ресурсів,

впровадження інноваційних технологій та підходів до управління соціальними програмами для конкретного регіону, враховуючи конкретні особливості регіону.

Структура магістерської роботи. Дана магістерська робота, на визначену актуальну тему, складається із вступу, трьох взаємопов'язаних розділів, шести підрозділів, висновків до кожного із них, загальних висновків, списку використаних джерел (85 найменувань). Загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи – 67 сторінок машинописного тексту.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття та ознаки соціальної політики

Стаття 1 Конституції України визначає Україну як соціальну державу [1]. Однією із прерогатив конституційної модернізації сучасної України є її соціально-економічний розвиток та подальше становлення як соціальної держави. Концепція соціальної держави знайшла своє відображення у конституційних положеннях та чинному законодавстві України. Так, Конституція України закріплює, що Україна є соціальна держава (ст. 1 Конституції України). Це передбачає забезпечення соціальної безпеки громадян, створення необхідних і достатніх умов для реалізації соціальних прав людини і громадянина.

Поняття «соціальна держава» було введено в науковий обіг наприкінці XIX століття німецьким вченим Людвігом фон Штайном, а широкого поширення воно набуло після закріплення відповідної норми в Конституції ФРН у 1949 році [14]. Сутність соціальної держави полягає в тому, що її політика спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя та вільний розвиток людини [31, с.114].

Правові основи побудови соціальної держави в Україні закріплені в конституційних нормах про охорону праці, встановлення мінімального розміру оплати праці, державний захист материнства, дитинства, сім'ї, гарантування соціального забезпечення за віком, у разі хвороби, інвалідності, втрати годувальника для виховання дітей, встановлення пенсій та соціальних допомог і т. д.

Зазначені конституційні засади опосередковують соціальні функції держави, більшість із яких реалізується у межах соціальної політики держави. Соціальна політика розглядається як пріоритетний напрям державного регулювання економіки, органічної частини внутрішньої політики держави.

Соціальні цілі у демократичній державі формуються з інтересів інститутів громадянського суспільства. Держава в суспільстві є суб'єктом соціальної політики, спрямованим управління соціальним розвитком суспільства, що забезпечує задоволення духовних і матеріальних потреб його членів регулюючим процеси соціальної диференціації суспільства. Державою проводиться соціальна політика як цілеспрямованої діяльності з досягненню соціальних цілей тільки з появою в нього соціальних функцій, тобто виникнення перед державою відповідальності та зобов'язань щодо задоволення соціальних потреб громадян.

Як елементи соціальна політика містить: суб'єкт, об'єкт, суб'єктно-об'єктні відносини, цілі та механізми. Звичайно, як будь-яка система вона має ієрархічну структуру. [4]

З допомогою соціальних інститутів відбувається реалізація соціальних функцій держави, що у своє чергу складає різних організаційних рівнях, причому це обов'язково будуть державні структури. Державні органи та установи належать до суб'єктів соціальної політики держави. Вони формують правове та соціально-інформаційне поле, за допомогою якого надають матеріальні та соціальні послуги, які потребують їх осіб. Роль держави у разі полягає у забезпеченні досягнення відповідного результату з допомогою різноманітних механізмів.

Держава задіяє деякі недержавні освіти, такі як профспілки, політичні партії, інститути громадянського суспільства, фонди, політичні корпорації, гуманітарні установи, асоціації на вирішення соціальних завдань. Державна соціальна політика- це соціальна діяльність держави , яка прагне заданим цілям, що у своє чергу визначаються конкретно-історичними обставинами, підкріпленими фінансовими ресурсами, пропагандистськими зусиллями, розраховані певні соціальні результати [9].

Соціальна політика, як складова частина внутрішньої політики, втілюється у законодавстві, саме у спеціальних програмах, нормативних актах і регулює відносини у суспільстві через взаємодії різних соціальних груп та його інтереси.

Само собою зрозуміло, що держава, суспільство та людина діють у єдиному соціальному просторі. Це означає, що на цивільному рівні людина взаємодіє з природою, іншими людьми, суспільством та державою. Основну частину інтересів людини відображає соціально-трудова сфера, головними галузями якої є: освіта, охорона здоров'я, культура, ринок праці, соціальне страхування, пенсійне забезпечення та ін. такого стану лише прагнуть. , Соціальний стан людини, соціальний розвиток суспільства, соціальна політика держави визначають рівень економічної та оборонної могутності країни, відповідно і ступінь безпеки громадянина у своїй країні та світовому співтоваристві. Однією з збережених положень історичного матеріалізму є закладене в науці уявлення у тому, що з ступеня економічного добробуту країни безпосередньо залежить якісні і кількісні показники нашого суспільства та окремого громадянина [11].

Соціальні цілі у демократичній державі формуються з інтересів інститутів громадянського суспільства. Держава в суспільстві є суб'єктом соціальної політики, спрямованим управління соціальним розвитком суспільства, що забезпечує задоволення духовних і матеріальних потреб його членів регулюючим процеси соціальної диференціації суспільства. Державою проводиться соціальна політика як цілеспрямованої діяльності з досягненню соціальних цілей тільки з появою в нього соціальних функцій, тобто виникнення перед державою відповідальності та зобов'язань щодо задоволення соціальних потреб громадян.

Як елементи соціальна політика містить: суб'єкт, об'єкт, суб'єктно-об'єктні відносини, цілі та механізми. Звичайно, як будь-яка система вона має ієрархічну структуру [4].

З допомогою соціальних інститутів відбувається реалізація соціальних функцій держави, що у своє чергу складає різних організаційних рівнях, причому це обов'язково будуть державні структури. Державні органи та установи належать до суб'єктів соціальної політики держави. Вони формують правове та соціально-інформаційне поле, за допомогою якого надають матеріальні та

соціальні послуги, які потребують їх осіб. Роль держави у разі полягає у забезпеченні досягнення відповідного результату з допомогою різноманітних механізмів. Держава задіяє деякі недержавні освіти, такі як профспілки, політичні партії, інститути громадянського суспільства, фонди, політичні корпорації, гуманітарні установи, асоціації на вирішення соціальних завдань. Державна соціальна політика- це соціальна діяльність держави , яка прагне заданим цілям, що у своє чергу визначаються конкретно-історичними обставинами, підкріпленими фінансовими ресурсами, пропагандистськими зусиллями, розраховані певні соціальні результати [9]. Соціальна політика, як складова частина внутрішньої політики, втілюється у законодавстві, саме у спеціальних програмах, нормативних актах і регулює відносини у суспільстві через взаємодії різних соціальних груп та його інтереси. Само собою зрозуміло, що держава, суспільство та людина діють у єдиному соціальному просторі. Це означає, що на цивільному рівні людина взаємодіє з природою, іншими людьми, суспільством та державою. Основну частину інтересів людини відображає соціально-трудова сфера, головними галузями якої є: освіта, охорона здоров'я, культура, ринок праці, соціальне страхування, пенсійне забезпечення та ін. такого стану лише прагнуть. , Соціальний стан людини, соціальний розвиток суспільства, соціальна політика держави визначають рівень економічної та оборонної могутності країни, відповідно і ступінь безпеки громадянина у своїй країні та світовому співтоваристві. Однією з збережених положень історичного матеріалізму є у науці уявлення у тому, що з ступеня економічного добробуту країни безпосередньо залежить якісні і кількісні показники нашого суспільства та людини [11].

В останнє десятиліття XX століття в концептуальних підходах до соціального розвитку, розроблених російськими соціологами, чітко виявилася основна ідея: будь-якому підйому та розвитку: економічному, соціальному, державному має передувати та супроводжувати духовне та культурне оновлення.

Ключовий механізм соціального розвитку – активна соціальна політика, яка завжди підвищувала соціальний добробут, рівень та якість життя,

ефективність соціальної діяльності, суспільну та особисту безпеку. Альтернативним процесом є соціальна деградація, саме цьому типі соціального процесу, кожне наступне стан соціальної системи менш переважно, а кожна наступна її структура – трохи краща, ніж попередня [9].

В останнє десятиліття XX століття в концептуальних підходах до соціального розвитку, розроблених вітчизняними соціологами, чітко виявилася основна ідея Олійник С.Ю.: будь-якому підйому та розвитку: економічному, соціальному, державному має передувати та супроводжувати духовне та культурне оновлення [42].

Ключовий механізм соціального розвитку – активна соціальна політика, яка завжди підвищувала соціальний добробут, рівень та якість життя, ефективність соціальної діяльності, суспільну та особисту безпеку. Альтернативним процесом є соціальна деградація, саме цьому типі соціального процесу, кожне наступне стан соціальної системи менш переважно, а кожна наступна її структура – трохи краща, ніж попередня [42].

Соціальна політика є досить динамічним явищем. Це пов'язано з тим, що соціальні проблеми змінюються залежно від економічних та екологічних факторів. Ці зміни також різняться залежно від соціальної структури населення та державної політики. У зв'язку з цим докорінні зміни соціальної політики та її сутності світового масштабу пов'язані з важливими подіями в історії людства. Основним із них слід вважати промислову революцію, яка, з одного боку, стала основою для економічного прориву, а з іншого – збільшила та породила нові соціальні проблеми – бідність, соціальний дисбаланс, погіршення умов життя та праці [56].

В даний час категорія «соціальна політика» активно використовується в системі державного управління та нормативних правових актах. Проте досі не закріплено нормативного визначення даного поняття, воно також є предметом дискусій у науці. Так, соціальна політика розглядається як «узгоджена діяльність інститутів держави, економічних суб'єктів, спрямована на управління

соціальним розвитком, забезпечення сприятливих умов життя та праці членів суспільства» [26, с. 253].

На основі аналізу позицій вітчизняних та зарубіжних дослідників можна виділити кілька основних підходів до розуміння соціальної політики:

- соціальна політика є діяльність, спрямовану вирішення проблем всього суспільства;

- соціальна політика спрямована переважно на регулювання соціально-трудових відносин, відносин праці та капіталу;

- соціальна політика має на меті забезпечити прийнятний рівень життя для потенційно небезпечних верств населення (непрацездатних осіб, декласованих та маргінальних елементів);

- соціальна політика спрямована на пом'якшення негативних наслідків соціальної нерівності шляхом перерозподілу фінансування [15].

Найбільш поширеним слід вважати перший підхід, який визначає соціальну політику максимально широко, як спрямовану забезпечення найкращих умов життя всім громадських груп і верств населення. У такому разі можна виділити два основні напрями соціальної політики:

- забезпечення гідного рівня та якості життя працездатних громадян через їх самостійні зусилля;

- надання державної підтримки непрацездатним, соціально незахищеним верствам населення [33, с. 88]. У свою чергу діяльність держави з надання допомоги особам у найважчі моменти їх життя є нічим іншим, як соціальним захистом [76, с. 253].

Перший напрямок соціальної політики реалізується через « регулювання соціально-трудових відносин; вирішення демографічних проблем; нормалізацію міжнаціональних відносин; охорону природних ресурсів та навколишнього середовища; створення умов зміни поколінь і відтворення трудових ресурсів тощо.» [12, с. 39].

Також, слід окремо сказати про те, що поняття «соціальний захист» трактується у науці неоднозначно. Деякі вчені дають визначення соціального

захисту через поняття рівень життя. Кравченко А.О. вважає, що соціальний захист – це система заходів, спрямованих на забезпечення гідного рівня та якості життя» [30, с. 26-27].

Соціальний захист має такі основні складові:

- соціальне страхування – захист громадян від соціальних ризиків;
- соціальна допомога – різні види соціальних виплат, дотацій, пільг.

Аналіз цих складових соціального захисту буде проведено нижче. На даному етапі дослідження зупинимося на питанні про сутність соціальної політики, яка розкривається через такі її елементи як об'єкт, суб'єкт, ціль та механізми.

Слід зазначити, що соціальна політика реалізується на трьох рівнях:

- державному, де формуються її основи, здійснюється правове регулювання цього напряму державної політики, розробляються державні програми, встановлюються мінімальні стандарти та гарантії;
- регіональному, де розробляються основи регіональної соціальної політики, які враховують історичні та культурні традиції конкретної території; коригуються мінімальні стандарти та гарантії; організується підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрового складу;
- місцевий, де конкретизуються методи та механізми реалізації завдань державних і регіональних програм, здійснюється безпосереднє надання соціальних послуг тощо [4, с. 114].

На основі вже проаналізованих вище основних напрямів соціальної політики можна виділити її основні цілі. При цьому слід зауважити, що оскільки соціальна політика є динамічним явищем, ці цілі можуть коригуватися, їхня пріоритетність для конкретного історичного періоду (або економічної ситуації) може змінюватися і вони однозначно різні для різних правопорядків.

Незважаючи на свою певну «мінливість» соціальна політика, що проводиться в державі, повинна відповідати низці ознак:

- принцип соціальної справедливості, який передбачає, що розподіл праці, культурних цінностей та різних соціальних можливостей на основі уявлень про справедливість;

- принцип індивідуальної соціальної відповідальності, який вимагає від кожного члена суспільства докладати максимально можливих зусиль для задоволення особистих потреб. При цьому те, що йому не вдасться отримати самостійно, поповнюється;

- принцип соціальних гарантій, що передбачає гарантування державою мінімальних соціальних стандартів. До таких стандартів відносять мінімальний розмір оплати праці, мінімальний рівень соціальних пенсій та інших соціальних виплат, обов'язкові стандарти та програми, у яких освіта є безкоштовною, перелік безкоштовних лікувально-профілактичних послуг;

- принцип соціальної компенсації, який передбачає забезпечення правового та соціального захисту громадян, спрямованої на заповнення певних обмежень, що випливають з їхнього соціального статусу [13, с. 75].

У дослідженні суспільного багатства, як основного напряму соціальної політики, розрізняють два важливі підходи: динамічний, статичний. Під динамічним підходом мається на увазі розподіл у процесі економічного зростання, а під статичним через розподіл результатів економічного зростання. Розглядаючи розподіл лише з боку ринку та економічної результативності, використовуючи активні моделі розподілу доходів, що належать до класичної теорії розподілу в ринковій економіці, це є ліберальною моделлю справедливості. Якщо ж за основу беремо політику розподілу доходів, використовуючи модель статичного розподілу доходів, принципом якої є ідея соціальної рівності, це егалітарна модель справедливості [10].

Один із творців класичної політичної економії – Адам Сміт, який став фундатором виробничого підходу до поняття суспільного багатства. Він показав залежність зростання народного добробуту, зі зростанням виробленого країни продукту. Економічна поведінка незаперечної більшості учасників економічного життя визнається їх власним розумінням про вигоду, але все одно в результаті

цих дій завдяки невидимій руці все спрямоване на користь суспільства [5]. На думку А. Сміта, це тим, що завдяки діям конкурентного ринку максимізація індивідуального добробуту сприяє максимізації суспільного добробуту. Інший підхід - це теорія факторів виробництва, що довела створення та розподіл багатства. Її основоположником був Д.Б. Кларк, який доказав ще на початку XX століття, що в

На основі теорії розподілу закладено принцип граничної продуктивності кожного фактора виробництва. Її відмінністю від трудової теорії Сміта і те , що у теорії чинників виробництва як працю, але капітал і земля є чинниками виробництва громадського багатства [4]. У ході здійснення даної теорії можна висловити порядок розподілу багатства та доходу між власниками факторів виробництва, оскільки продуктивність будь-якої економічної системи визначається співвідношенням вартості вкладу у створюваний продукт та витрат на придбання факторів виробництва. В. Парето зробив видатний внесок у створення фундаментальних основ теорії добробуту в умовах конкурентної ринкової рівноваги.

В. Парето є засновником ординалістської теорії корисності. В основі якої лежить оцінка корисності, що здійснюється за допомогою вибору індивідом того чи іншого набору благ. Відповідно до цього критерію будь-яка зміна корисності індивіда у бік покращення, природно не погіршує становище інших індивідів, веде до поліпшення суспільного добробуту.

Нині, створюючи умови економічного зростання, необхідно заручитися державною підтримкою як корпоративного сектору економіки, а й дрібних власників. У першій половині XX століття сформувалося макроекономічне розуміння суспільного багатства. На основі цих ідей представників класичної економічної теорії та кейнсіанства розвинулися нові ідеї та напрямки економічної думки, такі як неокласична економічна теорія, неокласичний синтез, посткейнсіанство, монетаризм [10].

Майже всі концепції дозволяють застосовувати заходи державного регулювання та перерозподілу доходів. Неокласики та монетаристи зводять роль

держави до мінімуму у питаннях перерозподілу. Теорія кейсіанства, навпаки, підкреслює, що держава грає у процесах перерозподілу найактивнішу роль та стимулює економічне зростання. Якоюсь базою теорії народного добробуту є комплексний підхід до оцінки економічної та соціальної ситуації в країні. У цій теорії детально проаналізовано поняття «соціальний оптимум», «зовнішні ефекти».

Новий індекс соціального розвитку використовується в сучасній методиці, і він ґрунтується на трьох принципах:

- довге та здорове життя.

- досягнення високого рівня доходу, що дозволить забезпечити мінімальні потреби.

- здобути шкільну освіту, професійну підготовку.

Однак треба підкреслити, що деякі проблеми, з якими довелося зіткнутися державі загального добробуту в останній третині XX століття, привели представників різних напрямів в економічній науці до певної ідеї. А саме, що найефективнішим способом боротьби із бідністю є не статичні моделі перерозподілу доходів через державний бюджет, а динамічні через розподіл ресурсів. Це передбачає створення умов економічного зростання [38].

Слід окремо відмітити, що досить широкий набір соціальних функцій мають лише деякі держави. Базовим показником ступеня цивілізованості є сталий соціальний розвиток як держави, так і суспільства в цілому, оскільки стає таким станом, при якому кожна людина задовольняє свої матеріальні, духовні та інші потреби, маючи рівні можливості для реалізації своїх можливостей.

Соціальними напрямами визначається зміст соціальної політики:

1) Політика розвитку сфери соціальних послуг.

2) Регіональна соціальна політика.

3) Політика відтворення населення.

4) Соціальний захист та підтримка.

5) Політика регулювання доходів.

6) Політика зайнятості та соціально-трудових відносин, створення умов для гідної праці.

У свою чергу система соціальних гарантій передбачає, що гарантії соціального захисту громадян перебирає держава. Має на увазі надання соціальних благ за умови їх загальної доступності та розподіл благ за потребами.

Порядок соціальної допомоги працює за принципом соціальної благодійності та турботи суспільства про своїх соціально вразливих членів. Він має на увазі стандартизовані підходи до визначення різних груп населення та надання їм соціальної допомоги.

Порядок соціального страхування виходить з принципі особистої відповідальності. Означає зобов'язання сплати страхових внесків всім громадян і взаємозв'язок між страховими оплатами та обсягом одержуваних соціальних благ [12].

Соціальна політика впливає такі сфери життєдіяльності держави: демографічний розвиток і міграцію населення, соціально-трудові відносини, міжнаціональні відносини, створення умов для відтворення поколінь і трудових умов, охорона природних ресурсів і довкілля.

Механізмами вирішення цих та інших проблем життєдіяльності держави є певні системи. Такі як охорона здоров'я країни та добробут народу, освіта, фізична культура, наука та культура, туризм та спорт, соціальне страхування, робота з молоддю, боротьба з правопорушеннями та злочинністю, пенсійне та інше забезпечення, соціальний захист населення, реабілітація та адаптація осіб з обмеженими можливостями [22].

Соціальна політика здійснюється та створюється на різних рівнях державними та регіональними органами державної влади, місцевим самоврядуванням. Кожен суб'єкт найповніше та ефективно може реалізувати цілі та завдання соціальної політики з допомогою певних ресурсів [11]. Досвід багатьох країн та Україні показує, що інститути місцевого самоврядування є одними з найбільш ефективних, перспективних та оперативних суб'єктів

здійснення соціальної політики. За допомогою них реалізуються природні потреби людини: у житлі, харчуванні, сприятливому природному середовищі [8].

Основні напрями діяльності органів місцевого самоврядування у соціальній сфері.

На рівних умовах з освітніми заходами органи місцевого самоврядування організовують та здійснюють й іншу діяльність щодо роботи з дітьми та молоддю. Органи місцевого самоврядування з участю деяких громадських об'єднань, зокрема профспілок здійснюють такі [11]:

- виявляти особливу увагу організації відпочинку, зайнятості та оздоровлення дітей, що перебувають у важкій життєвій ситуації.

- виконувати заходи щодо профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх.

- здійснювати для організованих груп дітей пільгове транспортне та культурно-екскурсійне обслуговування.

- створювати цільові програми організації відпочинку та оздоровлення дітей.

- розробляти умови для забезпечення безпеки життя та здоров'я дітей, безпеки дорожнього руху в період шкільних канікул, дотримання вимог протипожежної безпеки в організаціях відпочинку та оздоровлення дітей, попередження дитячого травматизму, особливу увагу приділяючи організації повноцінного харчування дітей, санітарно-епідеміологічних вимог до утримання, влаштування та організації режиму роботи заміських стаціонарних організацій відпочинку та оздоровлення дітей

- культура, спорт, дозвілля. Істотна функція приділяється органам місцевого самоврядування у сфері культури, у тому числі організації дозвілля, фізичної культури та спорту. У своїй діяльності органи місцевого самоврядування повинні дотримуватися встановлених принципів.

Трудові відносини та зайнятість, соціальна підтримка населення. Органи місцевого самоврядування не наділені обов'язковими повноваженнями у сфері зайнятості населення, трудових відносин та соціальної підтримки населення.

Органи місцевого самоврядування здійснюють діяльність у сфері соціальної підтримки населення:

Усі ці напрями соціальної політики здійснюються у рамках реалізації відповідних державних та територіальних програм [8].

1.2. Історичні аспекти формування соціальної політики в Україні

Розглядаючи історичний контекст, починаючи із періоду заснування Української держави часів Київської Русі, соціальне обслуговування населення ґрунтувалося на общинних відносинах, нормах, традиціях, княжому прикладі особистого благодіяння та заступництва нужденних

Починаючи з періоду введення на Русі християнства, особливе значення допомоги нужденним особам набуває церква. У всіх монастирях, які мали кошти, регулярно здійснювалося годування убогих та жебраків, іноді для них влаштовувалися окремі приміщення. Відповідно до церковного статуту одним із обов'язків духовенства було здійснення нагляду та піклування за піклуванням бідних [29, с. 11]. Як зазначається в науковій літературі, саме монастирі стали прототипом установ соціального обслуговування, що діють нині.

Таким чином, до XIV – у першій половині XVII ст. розвиток отримали три основні форми соціальної підтримки знедолених: монастирська система підтримки; державна система допомоги, і навіть мали місце перші світські прояви

Даний етап розвитку соціального обслуговування характеризується вдосконаленням форм та масштабів державної підтримки

Так, до середини XVI ст. піклування про бідних визнається справою суспільства, але з цим благодійність стає об'єктом державного піклування. Так, держава починає регулювати роботу призирницьких закладів (прототипи сучасних установ стаціонарного соціального обслуговування).

У цілому нині період першої половини XVII – початку XX століття характеризується такими характеристиками:

- визначаються основні категорії осіб і способи підтримки кожної з них;

- організується державний контроль за діяльністю товариств, церков на допомогу нужденним;

- реалізується ряд практичних заходів, спрямованих на запобігання зубожінням постраждалих від раптових лих;

- формується мережу державних установ, спрямованих на надання соціальної підтримки.

У післяреволюційний період почала складатися принципово нова України система соціального забезпечення, яка згодом набула патерналістський характер. Вона була далека від досконалості, але містила певні позитивні сторони. Головною з них було нарощування фінансових та організаційних зусиль держави щодо вирішення нагальних соціальних проблем, щодо матеріального забезпечення та обслуговування людей похилого віку та незаможних громадян. З 1918 року соціальне обслуговування держави повністю входить у сферу відповідальності держави» [83].

Розвиток соціального обслуговування в радянський період після 1918 р., характеризувався розширенням кола осіб, яким таке обслуговування надавалася (інваліди ВВВ, діти-сироти, вдови, багатодітні сім'ї), а також формування системи соціального обслуговування вдома людей похилого віку та інвалідів (у 70-80-ті роки).

Слід зазначити, що соціальна політика в СРСР була прийнята, в європейських країнах і країнах Північної Америки, в процесі переходу до моделі спільної соціальної держави, вдалося побудувати систему соціальної політики, засновану на поєднанні ринкові механізми, взаємодія влади та бізнесу, побудова стабільного третього класу та активізація власних зусиль громадян для побудови індивідуального добробуту.

В рамках моделі країни загального добробуту різні автори виділяють кілька класифікацій. На думку Г. Еспінга-Андерсена, існують три моделі соціальної держави: - неоліберальна модель (США, Велика Британія та ін.): Можна помітити, що США пізніше за інші розвинені країни вступили на шлях формування соціально орієнтована держава, оскільки визнає, що ринкова

економіка неспроможна вирішити проблеми соціальної нерівності без державного втручання в цю сферу.

Якість життя населення – це рівень задоволення матеріальних, духовних та соціальних потреб людини.

Доходи і рівень життя населення країни - це найважливіші показники результативності внутрішньої соціально-економічної політики. Аналіз процесу, що відбувається в цій галузі, обумовлюється необхідністю визначення прожиткового мінімуму населення. Саме цей показник має ключове значення при побудові всієї системи заробітної плати, заходів соціального захисту в умовах падіння виробництва, інфляції. У будь-яких державах, що переходять до ринкової економіки, зростає соціальна диференціація населення за рівнем життя. Деяка частка населення стрімко багатіє, а переважна його маса – бідніє.

До кінця XX ст. докорінні зміни в соціально-економічній сфері в України призвели до трансформації системи соціального забезпечення радянського періоду, що склалася. З 1990-х років, починає формуватися система соціального захисту, (а її рамках – система соціального обслуговування, правова основа та особливості якої будуть розглянуті далі.

Соціальна політика є вагомим продуктом цивілізації, має власну історію формування і розвитку. Вона не є усталеною, а змінюється під впливом багатьох чинників, які виникають у кожній державі упродовж певного історичного періоду часу (рис. 1.1).

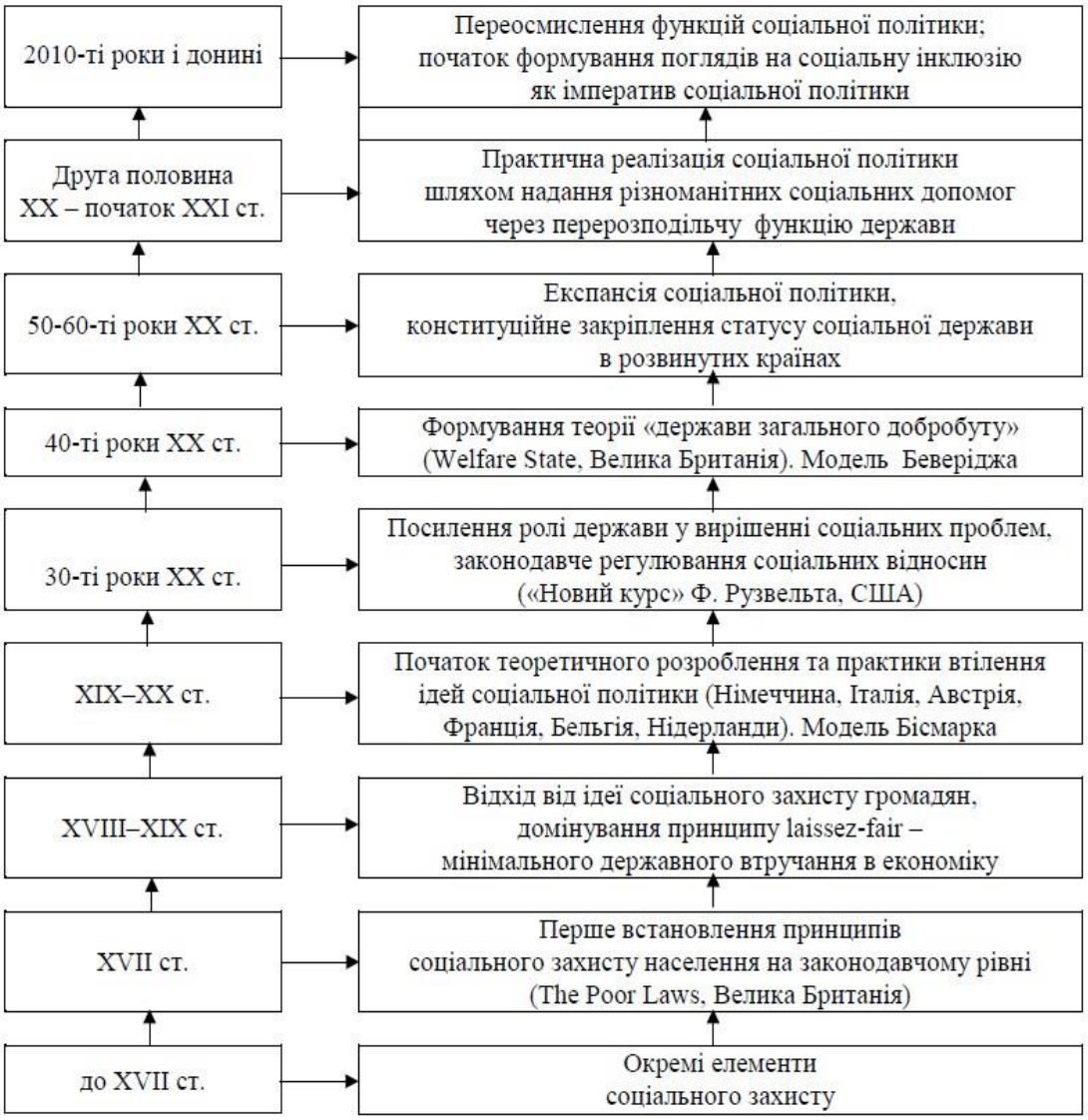

Рис. 1.1. Еволюція розвитку соціальної політики [30].

Історичні умови та еволюція розвитку світової думки щодо соціальної політики держави (рис. 1.1.) вплинули і розвитку соціальної політики у новітньої історії України. Так, в Україні у першій половині 90-х років, із набуттям Незалежності, під впливом радянської доктрини та законодавства, реалізовувалася патерналістська модель соціальної політики, яка мала багато недоліків – передбачала перехресну реалізацію соціальних програм, що у свою чергу призводило до дублювання соціальної допомоги і як наслідок значним бюджетним видаткам на соціальну сферу. У зв'язку з цим певному етапі виникла потреба у реформуванні – в Україні почався перехід до розвинутої прозахідної моделі адресної соціальної системі.

У рамках такої системи встановлюються чіткі пріоритети соціальної політики, проведення соціальної політики здійснюється диференційовано щодо різних суспільних груп та верств населення, між усіма рівнями бюджетної системи розмежовуються повноваження у сфері реалізації цього напряму державної політики тощо [21, с. 110].

Так, у сучасний період, Конституція України закріплює, що Україна є соціальна держава (ст. 1 Конституції України). Це передбачає забезпечення соціальної безпеки громадян, створення необхідних і достатніх умов для реалізації соціальних прав людини і громадянина. Неоднозначність сучасних доктринальних підходів щодо принципів та змісту політики демократичної, соціальної держави, а також сучасні політико-правові події [1] актуалізують необхідність доктринального аналізу та конституційно-правової характеристики України як соціальної держави з метою втілення концептуальних положень в конституційно-правові реалії.

Аналіз практики Конституційного Суду України дає можливість зробити висновок, що орган конституційної юстиції додержується правової позиції, згідно з якою види та розмір соціальних послуг та виплат має бути розмірним з фінансовими можливостями держави.

Так, у Рішенні від 19 червня 2001 року № 9-рп/2001 (справа щодо стажу наукової роботи) Конституційний Суд України звертає увагу на те, що, «право на пенсію, її розмір, суми названих виплат можна пов'язати з економічною доцільністю, соціально-економічними обставинами, фінансовими можливостями держави у той чи інший період її розвитку…» [5].

При цьому слід враховувати, що відповідно до ст. 22 Конституції України конституційні права і свободи не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу прав і свобод. Це безпосередньо стосується і конституційного права громадян на соціальний захист та його гарантії, що передбачено ст. 46 Конституції України. Конституційний Суд у своєму Рішенні від 11 жовтня 2005 року № 8-рп у справі про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового

утримання роз’яснив, що пільги, компенсації, гарантії є видом соціальної допомоги і необхідною складовою конституційного права на достатній життєвий рівень, тому звуження змісту та обсягу цього права шляхом прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів за статтею 22 Конституції не допускається.

На неприпустимість звуження або припинення витрат з бюджетів усіх рівнів на пенсії, соціальні послуги і допомогу, які є основ ним доходом малозабезпечених громадян, Конституційний Суд України вказав у Рішенні від 20 березня 2002 р. № 5-рп/2002 (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій) [10]. Неконституційність практики звуження і ревізії соціальних пільг, компенсацій і гарантій Суд відмічає у Рішенні від 1 грудня 2004 року № 20-рп/2004 (справа про зупинення дії або обмеження пільг, компенсацій і гарантій) [11].

Таким, чином, в сучасний історичний період, не допускається звуження соціальних прав громадян. Зокрема, рівень соціальних пільг та інших виплат має відповідати встановленим стандартам.

При цьому, на думку дослідників, остаточний перехід до адресної моделі соціальної політики в України ще не відбувся – продовжують діяти деякі принципи радянської концепції соціальної держави (наприклад, якість та кількість послуг залежить від соціального статусу одержувача, відсутня система перерозподілу доходів від багатих до бідним і т. д.) [90]. Враховуючи викладені вище недоліки патерналістської моделі соціальної політики, слід вказати на необхідність якнайшвидше виключити характерні для неї принципи із сучасної вітчизняної соціальної політики.

Отже, в результаті проведеного аналізу узагальнено, що розвиток соціального обслуговування в Україні пройшов такі етапи:

- соціальна допомога у слов'ян Київської Русі, заснована на нормах моралі, княжому прикладі благодійності;

- церковно-монастирське піклування (XIV-XVIII ст.), засноване на християнських уявленнях про любов до ближнього;

- розвиток системи державного піклування в Україні за часів входження її у склад Російської Імперії (XVIII-XIX ст.), заснованих на усвідомленні державою своєї вирішальної ролі у створенні системи захисту та допомоги нужденним;

- розвиток приватної та громадської благодійності (кінець XIX – початок XX століття);

- утвердження патерналістського характеру соціального обслуговування населення (1917 рік - кінець XX століття).

- було визначено, що соціальна політика у найзагальнішому вигляді є діяльність держави, спрямована на поліпшення добробуту людей та надання соціального захисту;

- соціальна політика є динамічним явищем – її зміст, цілі, механізми, а іноді навіть об'єкти, змінюються залежно від історичних, економічних та екологічних умов розвитку.

- узагальнено, що розвиток соціального обслуговування в Україні пройшов такі етапи:

- соціальна допомога у слов'ян Київської Русі, яка базувалася на нормах моралі, княжому прикладі благодійності;

- церковно-монастирське піклування (XIV-XVIII ст.), засноване на християнських уявленнях про любов до ближнього;

- розвиток системи державного піклування в Україні, часів її входження до складу Російської Імперії (XVIII-XIX ст.), засноване на усвідомленні державою своєї вирішальної ролі у створенні системи захисту та допомоги нужденним; розвиток приватної та громадської благодійності (кінець XIX – початок XX століття); утвердження патерналістського характеру соціального обслуговування населення (1917 рік - кінець XX століття);

- соціальна держава, яка на сьогоднішній день формується в Україні – це держава, політика якої має пріоритетну соціальну спрямованість, що виражається у відповідному обслуговуванні державою громадянського суспільства, створенні необхідних та достатніх умов для реалізації економічних, соціальних та культурних прав людини, гарантуванні соціального захисту та

соціальної безпеки людини, виходячи з соціально-економічних можливостей держави, на основі принципів справедливості, пропорційності та гармонічного поєднання (балансу) інтересів суспільства і людини.

РОЗДІЛ 2
СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасного стану соціальної політики в Україні

2022 рік приніс Україні величезні виклики через повномасштабне російське вторгнення, яке призвело до людських жертв, економічного колапсу та величезних втрат. Уряд за підтримки міжнародних партнерів зосередився на ключових соціальних видатках для подолання кризи та боротьби зі зростанням бідності. Незважаючи на певну стабілізацію, наслідки війни не послабшали, що призвело до інфляції, зниження економічної активності та високого безробіття. Незважаючи на бюджетні обмеження, Україна продовжувала фінансувати соціальні програми та стимулювати зайнятість, щоб підтримувати свою систему соціального забезпечення та підтримувати економічну стабільність. Під час війни уряд зробив акцент на цифровізації, щоб забезпечити українцям кращий доступ до соціальної допомоги. Були докладені зусилля для надання допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) через спрощену реєстрацію, фінансування допомоги ВПО та надання притулку, де це можливо. Існуючі програми соціального забезпечення збереглися, але їхнє охоплення скоротилося через міграцію та бюджетні обмеження [48].

Основним інструментом вивчення державної соціальної політики, її масштабів, напрямів розвитку та пріоритетів є аналіз соціальних витрат усіх рівнів бюджетної системи України в сучасних умовах повномасштабної війни та наслідків COVID-19.

Відразу слід зазначити, що значна частина коштів, призначених на фінансування соціальної політики, які визначаються між різними рівнями бюджетної системи (державним, регіональним, місцевим, державними позабюджетними фондами). Такий перерозподіл здійснюється за допомогою міжбюджетних трансфертів (дотацій, субсидій, субвенцій тощо) [71].

Структурою видатків державного бюджету Україні передбачено розділ «Соціальна політика», який посідає чільне місце у загальному обсязі видатків – 28,5% у 2018 році, 29,0% у 2020 році, 28,4% у 2022 році [67].

Цей розділ, у свою чергу, також має встановлену структуру, яка включає такі підрозділи: пенсійне забезпечення, соціальне обслуговування населення, соціальне забезпечення населення, охорона сім'ї та дитинства, прикладні наукові дослідження в галузі соціальної політики, інші питання.

Проаналізуємо розподіл витрат між цими підрозділами на 2022-2024 роки на підставі даних Кабінету Міністрів України [67] (Таблиця 2.1).

Насамперед звернемося до аналізу такого елементу соціальної політики як пенсійне забезпечення. Протягом тривалого в Україні гостро стоїть проблема дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, що пов'язується зі зниженням відрахувань до соціальних фондів і посилюється зростанням загальної кількості пенсіонерів. Це своє чергу тягне за собою необхідність поповнення коштів з державного бюджету.

Таблиця 2.1

Структура видатків державного бюджету на соціальну політику в 2022-2024 році [67]

Стаття видатків державного бюджету	2022	2023	2024
Пенсійне забезпечення	3 249 661 254,7	3 217 724 576,7	2963053282,7
Соціальне обслуговування населення	19 087 524,3	20 242 396,0	21 326 811,6
Соціальне забезпечення населення	1062813916,8	1102500041,1	1 148 592 971,2
Охорона сім'ї та дитинства	635 584 837,1	663 454 451,1	651 062 246,4
Прикладні наукові дослідження у сфері соціальної політики	319 090,3	325 842,0	322 355,8
Інші питання у сфері соціальної політики	22 931 764,5	20 319 869,5	24 932,0

«На вирішення цієї проблеми було спрямовано пенсійну реформу, якою було встановлено новий порядок нарахування пенсій. Так, нині страхова частина пенсії розраховується над абсолютних числах, а пенсійних коефіцієнтах (балах)» [67, с. 16].

У березні 2024 року держава провела індексацію пенсій. За попередніми розрахунками Міністерства соціальної політики, пенсії зросли в середньому на 13%. За час повномасштабної війни Уряд провів уже дві індексації пенсійних виплат.

Загалом соціальні видатки державного бюджету у 2024 році складуть 470 млрд. грн. Це на 25 млрд. грн. більше, ніж минулого року. На субсидії виділено 50 млрд грн. Це на 12 млрд грн більше, ніж в 2023-му. Збільшуємо програму підтримки малозабезпечених родин. Майже удвічі збільшено видатки на соціальний захист осіб з інвалідністю. Також, збільшено мінімальну зарплату. Продовжимо допомагати внутрішньо переміщеним особам.

Крім того, у бюджеті передбачено понад 14 млрд грн на підтримку українських ветеранів. Цього року Уряд також збільшить фінансування відповідних програм удвічі. Зокрема, на реабілітаційну та психологічну допомогу ветеранам буде виділено понад 2,5 млрд грн.

Відповідно до даних Кабінету Міністрів України, при обчисленні індивідуальних пенсійних коефіцієнтів враховується розмір нарахованих та сплачених страхових внесків, тривалість страхового стажу, а також такі фактори як відмова на певний період від отримання страхової пенсії та вік виходу на пенсію [67].

Такий підхід до формування страхової пенсії називається умовно накопичувальним способом фінансування, оскільки в цьому випадку розмір пенсії залежить переважно від розміру накопичених коштів, внесених роботодавцем на користь працівника. Проте система обчислення розміру страхових пенсій, що діє, отримала неоднозначні оцінки. На думку ряду дослідників умови бальної системи (яка покладена в основу індивідуальних пенсійних коефіцієнтів) можуть призвести до позбавлення значної кількості громадян пенсій або отримання ними пенсій у розмірі, що не перевищує прожиткового мінімуму.

Таку позицію слід визнати обґрунтованою, якщо провести аналіз середньостатистичних даних із заробітної плати та врахувати, що працівник за 2022 рік за мінімального розміру оплати праці зможе заробити лише 1,13 пенсійних балів за рік. У той же час для виходу на пенсію після 2024 року у працівника має бути не менше 30 балів і, отже, заробити таку кількість балів протягом мінімально встановленого 15-річного страхового стажу є складним.

Для того, щоб за 15 років застрахованій особі отримати необхідні 30 пенсійних балів, розмір її щомісячної заробітної плати повинен становити близько двох мінімальних розмірів оплати праці. Такий рівень «білої» заробітної плати існує далеко не у всіх регіонах та не у всіх галузях економіки. Водночас жодних підвищувальних коефіцієнтів за тривалий страховий стаж не передбачено.

Коефіцієнт підвищення індивідуального пенсійного коефіцієнта застосовується при обчисленні розміру страхової пенсії за старістю та страхової пенсії з нагоди втрати годувальника у разі пізнішого звернення застрахованої особи за зазначеною пенсією. Такий коефіцієнт запроваджено з метою фінансово стимулювати громадян продовжувати здійснювати трудову діяльність після виникнення права на страхову пенсію, при цьому не звертаючись за її призначенням.

Таким чином, слід погодитися з думкою аналітиків, що у проведеній реформі є багато невирішених питань, які мають стати предметом уваги законодавця. У той самий час вже у Державному законі про бюджет прогнозується щорічне скорочення витрат за пенсійне забезпечення – це свідчить про збільшення страхових внесків на рахунках Пенсійного фонду України, а чи не про зменшення пенсійних виплат. Навпаки, у період 2025–2028 роках розміри буде збільшено – Державним законом про бюджет передбачено щорічну індексацію страхових та соціальних пенсій.

Наступним за обсягом фінансування елементом соціальної політики є соціальне забезпечення населення. Відповідні кошти державного бюджету спрямовуються на:

- надання щомісячних грошових виплат окремим категоріям громадян України – ветеранам війни, інвалідам, особам, які зазнали впливу радіації внаслідок радіаційних аварій та ядерних випробувань, та ін. Число одержувачів таких виплат становить 1,6 млн. громадян;

- здійснення щомісячних виплат непрацюючого працездатного батька, опікуна (піклувальника), який здійснює догляд за дитиною-інвалідом або інвалідом дитинства I групи;

- надання заходів державної підтримки громадянам, які зазнали впливу радіації та ін.

Аналіз Державного закону про бюджет дозволяє зробити висновок про пріоритетні напрями соціальної політики України в даний час.

З аналізу видатків державного бюджету випливає, що державою як один із пріоритетних напрямів соціальної політики визначено підтримку інвалідів, зокрема – інвалідів війни, та маломобільних груп населення – відповідні витрати за три роки планується збільшити на 5%. Ці кошти спрямовуються не тільки на щомісячні виплати – більшість із них буде спрямована на надання регіонам субсидій на забезпечення доступності пріоритетних об'єктів та послуг у пріоритетних сферах життєдіяльності інвалідів та інших маломобільних груп населення, державну підтримку загальноукраїнських громадських організацій інвалідів тощо.

Фінансове забезпечення основних заходів державної політики у цій сфері здійснюється у межах реалізації різних державних програм [67]. Остання редакція подібної державної програми була затверджена у березні 2024 року. Одним із очікуваних результатів програми є збільшення частки доступних для інвалідів пріоритетних об'єктів соціальної, транспортної, інженерної

інфраструктури у загальній кількості пріоритетних об'єктів (до 61,8 відсотка до 2025 року).

Наступними соціальними напрямами нині визначається зміст соціальної політики:

1) Політика розвитку сфери соціальних послуг.

2) Регіональна соціальна політика

3) Політика відтворення населення.

4) Соціальний захист та підтримка.

5) Політика регулювання доходів.

6) Політика зайнятості та соціально-трудових відносин, створення умов для гідної праці.

Основними ланками інституційної структури соціальної політики, що сформувалися в сучасному суспільстві, є:

У свою чергу система соціальних гарантій передбачає, що гарантії соціального захисту громадян перебирає держава. Має на увазі надання соціальних благ за умови їх загальної доступності та розподіл благ за потребами.

Порядок соціальної допомоги працює за принципом соціальної благодійності та турботи суспільства про своїх соціально вразливих членів. Він має на увазі стандартизовані підходи до визначення різних груп населення та надання їм соціальної допомоги.

Порядок соціального страхування виходить з принципі особистої відповідальності. Означає зобов'язання сплати страхових внесків всім громадян і взаємозв'язок між страховим платежем та обсягом одержуваних соціальних благ. [12]

Соціальна політика впливає такі сфери життєдіяльності держави: демографічний розвиток і міграцію населення, соціально-трудові відносини, міжнаціональні відносини, створення умов для відтворення поколінь і трудових умов, охорона природних ресурсів і довкілля. Механізмами вирішення цих та інших проблем життєдіяльності держави є певні системи. Такі як охорона здоров'я країни та добробут народу, освіта, фізична культура, наука та культура,

туризм та спорт, соціальне страхування, робота з молоддю, боротьба з правопорушеннями та злочинністю, пенсійне та інше забезпечення, соціальний захист населення, реабілітація та адаптація осіб з обмеженими можливостями .[2]

Соціальна політика здійснюється та створюється на різних рівнях федеральними та регіональними органами державної влади, місцевим самоврядуванням. Кожен суб'єкт найповніше та ефективно може реалізувати цілі та завдання соціальної політики з допомогою певних ресурсів [11]. Досвід багатьох країн та України показує, що інститути місцевого самоврядування є одними з найбільш ефективних, перспективних та оперативних суб'єктів здійснення соціальної політики. За допомогою них реалізуються природні потреби людини: у житлі, харчуванні, сприятливому природному середовищі [8]

На рівних умовах з освітніми заходами органи місцевого самоврядування організовують та здійснюють й іншу діяльність щодо роботи з дітьми та молоддю. Органи місцевого самоврядування з участю деяких громадських об'єднань, зокрема профспілок здійснюють [11]:

-Виявляти особливу увагу організації відпочинку, зайнятості та оздоровлення дітей, що перебувають у важкій життєвій ситуації.

-Виконувати заходи щодо профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх.

-здійснювати для організованих груп дітей пільгове транспортне та культурно-екскурсійне обслуговування.

-Створювати цільові програми організації відпочинку та оздоровлення дітей.

-Розробляти умови для забезпечення безпеки життя та здоров'я дітей, безпеки дорожнього руху в період шкільних канікул, дотримання вимог протипожежної безпеки в організаціях відпочинку та оздоровлення дітей, попередження дитячого травматизму, особливу увагу приділяючи організації повноцінного харчування дітей, санітарно-епідеміологічних вимог до

утримання, влаштування та організації режиму роботи заміських стаціонарних організацій відпочинку та оздоровлення дітей

Культура, спорт, дозвілля. Істотна функція приділяється органам місцевого самоврядування у сфері культури, у тому числі (monster-evo.ru) організації дозвілля, фізичної культури та спорту.

Трудові відносини та зайнятість, соціальна підтримка населення. Органи місцевого самоврядування не наділені обов'язковими повноваженнями у сфері зайнятості населення, трудових відносин та соціальної підтримки населення. Органи місцевого самоврядування здійснюють діяльність у сфері соціальної підтримки населення за рахунок коштів місцевих бюджетів встановлюють додаткові заходи для підтримки сімей.

Усі ці напрями соціальної політики здійснюються у рамках реалізації відповідних державних та територіальних програм [8].

Загалом слід зазначити, що держава, внаслідок війни, останніми роками активно сприяє підвищенню ефективності соціальної реабілітації інвалідів які отримали інвалідність в участі у бойових дій спрямованих на захист Вітчизни. Так, уже протягом 2026 року було прийнято кілька нормативних правових актів, які покращують становище інвалідів – терміни розгляду заяв інвалідів про забезпечення їх технічними засобами реабілітації скорочені з 15 та 30 днів до 7 днів, вжито заходів, спрямованих на покращення якості засобів реабілітації вітчизняного виробництва, скорочено строки та спрощено процедуру огляду громадян для встановлення інвалідності.

Також, слід зазначити, що проблема зайнятості набула в останні роки особливої актуальності не лише в зв’язку із війною в Україні, а і в попередній період і у зв'язку з пандемією COVID-19. Прийняття заходів щодо боротьби з коронавірусної інфекцією спричинило різке збільшення рівня безробіття. У 2018 році рівень безробіття в Україні досяг свого мінімального показника, починаючи з 90-х років і становив 4,7% (для порівняння – у 2014 році 5,8%) [18] . Однак у період із квітня 2022 року рівень безробіття став зростати і у липні цього року досяг 6,3%. Аналогічна проблема, і частіше навіть у більшому масштабі,

торкнулася більшості країн світу – у деяких із них рівень безробіття зріс більш ніж на 10%.

У свою чергу з безробіттям пов'язана ціла низка несприятливих наслідків – неповне використання економічного потенціалу суспільства, зниження рівня життя населення, втрата особами, які залишилися без роботи кваліфікації та багато інших.

Таким чином, в результаті проведеного аналізу дійшли таких висновків:

- встановлено, що значна частина фінансування у сфері соціальної політики спрямовується на вирішення завдання збереження рівня пенсійних виплат, заробітної плати в умовах інфляції військового стану та у після ковідний період в Україні;

- визначено, що пріоритетними напрямами соціальної політики України слід вважати підвищення рівня оплати праці, підтримка інвалідів, особливо – інвалідів війни, та маломобільних груп населення, соціальний захист від безробіття та боротьба з цим негативним явищем.

2.2. Характеристика стану соціальної політики у регіонах (на прикладі Львівської області)

При реалізації соціальної політики мають враховуватися міжрегіональні відмінності – саме це «дозволить повною мірою зберегти та розвинути людський потенціал безвідносно до того, в якому регіоні є об'єкт соціальної політики» [81, с. 60]. На державному рівні облік регіональних особливостей відображено, наприклад, у положеннях про встановлення районних коефіцієнтів до заробітної плати. Цей інститут спрямований на підтримку громадян, які проживають та працюють у несприятливих умовах. Проте право відобразити регіональні особливості найчастіше надається законодавцю суб'єктів України безпосередньо.

Львівський регіон одна із провідних регіонів України, що характеризується значними трудовими, виробничими ресурсами, сприятливим географічним розташуванням, близькістю до Єврозони, і має накопичений економічний

потенціал [89, с. 812]. З цього випливає, що регіон має закладений фундамент для успішної реалізації основних завдань соціальної політики.

Спрямованість соціальної політики конкретного регіону відбивається в тому числі і у правових основах її реалізації. У Львівській області прийнято такі регіональні нормативні правові акти у соціальній сфері [48]:

- державні норми про соціальну допомогу уточнено, конкретизовано, а деяких випадках і розширено, положеннями, постановами, іншими нормативно-правовими актами (НПА);

- додаткові, до встановлених державним законодавством, заходи підтримки сім'ї, материнства, батьківства та дитинства. Цими нормами встановлено нові види державної підтримки (одноразова виплата при народженні в сім'ї близнюків, допомога одному з батьків (законних представників дитини), які виховують дітей віком від 1,5 до 3 років, які не відвідують дошкільну освітню установу), збільшено розміри деяких посібників, розширено категорії одержувачів деяких заходів соціальної підтримки;

- з метою заохочення громадян за заслуги у соціально-економічному та культурному розвитку Львівської області, великий особистий внесок та висока професійна майстерність, що сприяє розвитку Львівської області;

Отже, можна говорити, що в Львівській області правове регулювання соціальної політики розвивається за напрямами збільшення соціальної захищеності громадян, надання додаткових пільг, виплат, допомог і гарантій.

Тепер проаналізуємо особливості та охарактеризуємо окремі напрями соціальної політики у Львівській області.

Одним із найважливіших показників у цьому контексті є розмір середньої заробітної плати, який відображає рівень соціально-економічного розвитку. Цей показник у середньому по України, згідно з офіційними даними Держкомстату, становить 17 442 гривні. За підсумками 2023 року розмір середньої зарплати в Україні збільшився на 17,3% до 17 442 грн., У Львівській області – 17 726 грн. Наведені дані дозволяють говорити про достатню реалізацію регіоном свого економічного потенціалу.

Сфера пенсійного забезпечення У Львівській області, як і загалом в Україні, відзначається щорічне збільшення чисельності пенсіонерів (Рис. 2.1).

Рис. 2.1. Чисельність пенсіонерів у Львівській області [48]

Найбільша кількість пенсіонерів отримує страхову пенсію за старістю, а продовжують працювати близько 20% від загальної кількості одержувачів пенсії.

Середній розмір страхової пенсії по старості Львівської області у червні 2022 року становив – 3 594,56 грн.; з інвалідності – II групи отримують 90% пенсії за віком, особи з інвалідністю I групи – 100% пенсії за віком, а III групи – 50% пенсії за віком. А це станом на сьогоднішній день складає: I групи – 2 760 гривень, для непрацюючих осіб з інвалідністю II і III груп – 2520 гривень, для працюючих осіб з інвалідністю II і III груп — 2093 гривень. У зв’язку із втратою годувальника – За Законом "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, і деяких інших осіб", пенсія у зв'язку з втратою годувальника не може бути меншою, ніж два прожиткові мінімуми, тобто 4 722 гривні.

Зростання чисельності пенсіонерів для регіонального рівня соціальної політики означає необхідність активізації та вдосконалення інституту соціального обслуговування. В даний час в Львівській області діють 22

державних стаціонарних і напівстаціонарних установ соціального обслуговування та 10 автономних некомерційних організацій – центрів соціального обслуговування населення, структурні підрозділи яких функціонують у всіх муніципальних утвореннях області [48].

Зазначені організації загалом задовольняють потреби громадян, що потребують соціального обслуговування (у тому числі пенсіонерів) в Львівській області.

У той же час деякі аспекти регулювання інституту соціального обслуговування в Львівській області слід критикувати. Так, наприклад, Державним законом «Про основи соціального обслуговування громадян в Україні» передбачено право суб'єктів України розширювати перелік потенційних отримувачів соціальних послуг, а також встановлювати нормативними правовими актами інші категорії громадян, яким надаються соціальні послуги безкоштовно. Багато регіонів використовували таку можливість – наприклад правом на безкоштовне соціальне обслуговування додатково наділили дев'ять категорій громадян похилого віку [63]. Вважаємо, що подібний досвід має бути сприйнятий і областю, також слід розглянути можливість розширення переліку потенційних одержувачів соціальних послуг в Львівській області.

У наукових публікаціях зазначалося, що з основних проблем соціальної політики Львівської області є проблема безробіття [48]. Масштаб цієї проблеми збільшився, як і в межах всієї України, починаючи з квітня 2022 року – за цей період рівень безробіття зріс у 4,8 разів – на серпень кількість безробітних становила 73 509 осіб, тоді як у липні – 68 566, а у серпні минуло року – 15 687. На кінець серпня 2022 р. рівень зареєстрованого безробіття становив 4,2% від чисельності робочої сили.

У Львівській області станом на 01.01.2024 проживає 22,7 тис. інвалідів, з них 11 тис. дітей-інвалідів, що робить безумовно актуальною проблему соціального захисту та підтримки інвалідів. У цьому контексті слід звернути увагу насамперед на нормативно-правове забезпечення безперешкодного

доступу маломобільних громадян до об'єктів соціальної, транспортної та інженерної інфраструктур, інформації та зв'язку в Львівській області, який заклав основи формування доступного середовища для інвалідів, які мешкають у нашому регіоні.

Слід звернути на нормативно-правове забезпечення соціальних категорій, згідно НПА «Комплексна програма соціальної підтримки окремих категорій громадян Львівської області на 2021-2025 роки» [48].

При цьому основна частина заходів щодо забезпечення без бар'єрного середовища для інвалідів у Львівській області, як і в України в цілому, почала проводитися після прийнятої «дорожньої карти» щодо підвищення значень показників доступності для інвалідів об'єктів та послуг. Ця «дорожня карта» передбачає необхідність облаштування та пристосування 1345 об'єктів.

Відповідні роботи виконуються, проте фахівці зазначають, що попри широку нормативно-правову базу проблему забезпечення вимог доступності для інвалідів пріоритетних об'єктів не вирішено. Це з тим, що багато об'єктів обладнуються псевдо доступними пристосуваннями, пандусами, якими неможливо користуватися. Причини цього різні – від різночитань у розумінні норм та вимог до незначних штрафів за ухилення від них (зобов'язаній особі, як правило, дешевше заплатити штраф, ніж побудувати пандус).

Таким чином, існує необхідність у вдосконаленні нормативних положень, спрямованих на створення доступного середовища для інвалідів, проведення більш суворого контролю та нагляду за дотриманням відповідних норм законодавства.

З метою вирішення проблеми підвищення доступності житла в Львівській області було затверджено Концепцію житлової політики Львівської області.

Ще в квітні 2022 року Кабінет Міністрів України прийняв низку документів (Порядок формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, порядок викупу та будівництва житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб; Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на викуп,

будівництво житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб), спрямованих на подолання проблеми соціального житла для ВПО.

Документи визначають порядок формування фонду житла для вимушено переселених українців. Зокрема, це відбувається через викуп вже зведеного житла чи будівництва нового, реконструкцію будинків, нежитлових приміщень, гуртожитків. Для виділення з держбюджету коштів органи місцевого самоврядування мають виділити земельну ділянку і за необхідності підвести до неї мережі.

У вересні 2022 року був прийнятий ще один документ, який визначає механізм надання житла, придбаного Держмолодьжитлом за рахунок коштів гуманітарної та іншої допомоги.

Формують перелік постраждалих осіб, яким можуть надавати житло для тимчасового проживання, та черговість його надання визначають обласні військові адміністрації.

Також у другій половині 2022 року відновили іпотечну програму за участю німецького державного банку (KFW), за якою ВПО можуть отримати кредити на квартири з першим внеском 3% чи 6% річних. Охочі можуть взяти участь у програмі, зареєструвавшись через портал Дія або ж звернувшись до регіонального відділення Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву. Претендувати на участь у ній можуть ті, чиї члени сім'ї не мають права власності на житло на неокупованій території України.

15 березня 2023 року Президент України підписав законопроект №7198, який передбачає компенсацію за зруйноване та пошкоджене після 24 лютого майно. Документ визначає порядок відшкодування за окремі категорії пошкоджених та знищених об'єктів.

Основним локальним документом, спрямованим на житлову допомогу для внутрішньо переміщених осіб, є Програма реалізації пріоритетних інфраструктурних проєктів у Львівській області. У квітні 2022 року до програми внесли зміни, якими затвердили перелік об'єктів, що потребують відновлення і

модернізації для розміщення ВПО та працівників підприємств, переміщених з інших областей на територію Львівщини. Такі інвестиції здійснювали переважно в заклади соціальної сфери — гуртожитки при закладах професійно-технічної освіти.

Основним виконавцем цієї програми є Міністерство будівництва Львівської області, а її фінансування здійснюється виключно за рахунок коштів обласного бюджету.

На підставі зазначеної програми надаються соціальні виплати на компенсацію відсотків за користування іпотечним житловим кредитом (позикою) за кредитним договором, договором позики при придбанні (будівництві) житлового приміщення (далі – соціальна виплата на компенсацію) наступним сім'ям:

- молодим сім'ям, у яких один із подружжя досяг 36-річного віку та виключений з числа учасників підпрограми;

- молодим сім'ям, які стоять у списку учасників підпрограми на отримання соціальної виплати, за умови виключення таких сімей із підпрограми.

Реалізація цієї норми відображена у наступних показниках – станом на 1 липня 2023 року в Львівській області було поставлено на облік 2 834 багатодітні громадяни, з яких 1 626 громадян (60%) вже отримали земельні ділянки. Однак досягнення таких показників не вирішує проблеми з житлом, оскільки, як зазначає керівництво управління проектної діяльності міністерства будівництва Львівської області понад 70% тих, хто отримав земельні ділянки, не використовує її за призначенням і готовий її продати [20]. Для вирішення цієї проблеми можна використовувати досвід інших обласних регіонів України - наприклад, передбачити можливість отримання багатодітними сім'ями грошових виплат певного відсотка вартості житла, погашеного державою першого внеску за кредитом або відшкодування витрат на будівництво житла.

Таким чином, в результаті проведеного аналізу дійшли таких висновків:

- встановлено, що правове регулювання соціальної політики у Львівській області розвивається за напрямом збільшення соціальної захищеності громадян, надання додаткових пільг, виплат, допомог та гарантій;

- запропоновано в Львівській області реалізувати надане суб'єктам України право розширювати перелік потенційних отримувачів соціальних послуг, а також встановлювати нормативними правовими актами інші категорії громадян, яким надаються соціальні послуги безкоштовно;

- обґрунтовано необхідність у вдосконаленні нормативних положень Львівської області, спрямованих на створення доступного середовища для інвалідів, проведення більш суворого контролю та нагляду за дотриманням відповідних норм законодавства;

- запропоновано для вирішення проблеми невикористання земельних ділянок, безкоштовно наданих багатодітним сім'ям, взяти до уваги досвід інших регіонів України – наприклад, передбачити можливість отримання багатодітними сім'ями грошових виплат певного відсотка вартості житла, погашеного державою першого внеску за кредитом або відшкодування витрат на будівництво житла.

Отже, як висновок цілком по практичному розділі 2, присвяченому окремим аспектам реалізації соціальної політики в Україні, та зокрема у Львівській області, зроблено наступні висновки:

- встановлено, що значна частина фінансування у сфері соціальної політики спрямовується на вирішення завдання збереження рівня пенсійних виплат, заробітної плати в умовах інфляції;

- визначено, що пріоритетними напрямами соціальної політики України слід вважати підвищення рівня оплати праці, зокрема військових, підтримка інвалідів (серед них – інвалідів війни в сучасних умовах) та маломобільних груп населення, соціальний захист від безробіття та боротьба з цим негативним явищем, покращення житлових умов громадян, підвищення доступності житла;

- встановлено, що правове регулювання соціальної політики у Львівській області розвивається за напрямом збільшення соціальної захищеності громадян, надання додаткових пільг, виплат, допомог та гарантій;

- запропоновано в Львівській області реалізувати надане суб'єктам України право розширювати перелік потенційних отримувачів соціальних послуг, а також встановлювати нормативними правовими актами інші категорії громадян, яким надаються соціальні послуги безкоштовно;

- обґрунтовано необхідність у вдосконаленні нормативних положень Львівської області, спрямованих на створення доступного середовища для інвалідів, проведення більш суворого контролю та нагляду за дотриманням відповідних норм законодавства;

- запропоновано для вирішення проблеми невикористання земельних ділянок, безкоштовно наданих багатодітним сім'ям, взяти до уваги досвід інших регіонів України - наприклад, передбачити можливість отримання багатодітними сім'ями грошових виплат певного відсотка вартості житла, погашеного державою першого внеску за кредитом або відшкодування витрат на будівництво житла.

РОЗДІЛ 3
ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Соціальне страхування як складова соціальної політики

Соціальна політика в Україні є однією з найважливіших сфер державного регулювання, оскільки безпосередньо впливає на добробут громадян та стабільність суспільства. Однак, численні виклики, пов'язані з економічними трансформаціями, війною та пандемією COVID-19, виявили ряд проблем у цій сфері. Тому актуальним завданням є розробка ефективних стратегій вирішення цих проблем та удосконалення соціальної політики в Україні.

Соціальне страхування є невід'ємною частиною соціальної політики будь-якої держави, оскільки забезпечує певний рівень соціального захисту для громадян у випадку настання певних життєвих подій. Це система, яка заснована на принципах солідарності, обов'язковості та фінансової забезпеченості.

Соціальне страхування дозволяє компенсувати фінансові втрати, пов'язані з втратою працездатності, безробіттям, старістю та іншими ризиками, які можуть виникнути у житті людини. Забезпечуючи соціальний захист, соціальне страхування сприяє соціальній стабільності та зменшенню соціальної напруги, а також підвищенню рівня життя населення, що, в свою чергу, стимулює економічну активність.

Отже, що стосується соціального страхування держава прагне забезпечити вигоди адекватні більшості учасників, тобто керується концепцією соціальної адекватності, а індивідуальні вигоди не обов'язково повинні мати прямий зв'язок з індивідуальними внесками, хоча допомога може дещо збільшуватися зі збільшенням внесків або зі збільшенням участі, щоб запровадити деяку індивідуальну справедливість [56].

Цілий ряд міжнародних нормативних правових актів містять положення щодо соціального страхування. Вся їхня сукупність класифікується на три групи:

- акти, що визначають основні цілі, принципи, норми соціального захисту та міжнародні соціальні стандарти у цій сфері. Приміром, ст. 9 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права держави встановлює, що учасники Пакту визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування [32]. Декларація соціального прогресу та розвитку, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 11 грудня 1969 року. Також

основи соціального страхування закріплені в ряді Конвенцій Міжнародної організації праці про соціальне забезпечення (наприклад, Конвенція №102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення», Конвенція №117 «Про основні цілі та норми соціальної політики», Рекомендація МОП «Про забезпечення доходу» і т.д.) [28];

- акти, що регулюють окремі види соціального страхування – пенсійне, медичне, у зв'язку з безробіттям, від нещасних випадків з виробництва. Прикладом такого акту є Конвенція № 128 Міжнародної організації праці «Про допомогу з інвалідності, по старості та з нагоди втрати годувальника», в якій уніфіковано умови пенсійного страхування осіб незалежно від галузі економіки, де вони працюють, встановлені умови та норми соціального забезпечення у разі настання зазначених страхових випадків тощо [47];

- акти, що регулюють організацію соціального страхування окремих професійних груп працюючих – працівників сільського господарства, моряків тощо [67, с. 27].

Соціальне страхування реалізується у двох формах – добровільного та обов’язкового страхування, які різняться між собою правовою базою регулювання, характером правовідносин, що виникають між страхувальником та страховиком, порядком формування та витрачання страхових фондів [39].

В Україні, починаючи з 2002 року, до законодавства неодноразово вносилися зміни пов’язані з питаннями правового регулювання порядку адміністрування та сплати страхових внесків, існувала практика сплати єдиного соціального податку, який у 2009 році був замінений самостійними страховими внесками до державних поза бюджетних фондів, внесків у своїй покладалося на фонди. Такий порядок адміністрування піддавався критиці, оскільки спричинив збільшення кількості апарату чиновників за рахунок створення в кожному з позабюджетних фондів відділів з контролю та ревізії і одночасно з цим збільшив навантаження на господарюючі суб'єкти [13, с. 68].

Схема будь-якого виду соціального страхування включає три обов'язкові елементи: виплати страхувальниками страховику премій для забезпечення права

на отримання страхових виплат, виплати страховиком страхувальнику або іншому вигодо набувачу при настанні страхового випадку та розподілу ризику між страхувальниками [19].

Більшість соціальних ризиків в Україні також покриваються загальнообов'язковим соціальним страхуванням. З іншого боку, в нашій країні відсутня система загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття, хоча деякі зацікавлені сторони вказують на необхідність повернення до системи, що діяла до 2001 року [58]. Іншими словами, безробітні в нашій країні отримують допомогу не зі страхового фонду, а з державного бюджету. Виняток становлять лише кошти страхових організацій, з якими укладено договори добровільного страхування на випадок безробіття [43]. У зв'язку з цим, зростання безробіття та збільшення виплат значно збільшує навантаження на бюджет.

Щоб уникнути цього в майбутньому, було запропоновано повернутися до системи соціального страхування на випадок безробіття, яка діяла до 2001 року [98]. Наразі це питання активно обговорюється в науковій літературі та міністерствах, але думки щодо можливості повернення до системи страхування на випадок безробіття розділилися.

На нашу думку, на сучасному етапі запровадження обов'язкового страхування на випадок безробіття не вирішить усіх проблем у цій сфері соціальної політики. По-перше, таке рішення збільшить навантаження на підприємства. По-друге, це може позбавити багатьох доходів у тіньовій економіці. По-третє, досвід інших фондів соціального страхування не виключає можливості того, що новостворені фонди будуть недофінансовані.

Проаналізуємо особливості деяких видів соціального страхування, поширених у різних правових системах.

Хвороба є визнаним страховим випадком у всіх країнах світу. При цьому причинами хвороби і, як наслідок, втрати працездатності є загальні захворювання (вроджені дефекти або травми, отримані протягом життя), професійні захворювання та нещасні випадки на виробництві. На міжнародному

рівні надання соціального страхування на випадок хвороби регулюється різними нормативно-правовими актами, починаючи від загальних (наприклад, стаття 25 Загальної декларації прав людини, стаття 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права) до спеціальних (наприклад, Конвенція Міжнародної організації праці № 25 «Про страхування на випадок хвороби сільськогосподарських працівників»).

В Україні основними страховими випадками, пов’язаними із хворобою є:

Тимчасова втрата працездатності - це стан, коли людина через хворобу або травму не може виконувати свою роботу протягом певного періоду. У такому випадку передбачається виплата лікарняних.

Інвалідність - це стійка втрата працездатності, пов’язана з захворюванням або травмою. Особам з інвалідністю надаються різні види соціальної допомоги, включаючи пенсії, пільги та реабілітаційні заходи.

Смерть застрахованої особи. У випадку смерті застрахованої особи передбачені виплати членам сім’ї.

На думку деяких дослідників, такий підхід «негативно впливає на соціальний захист від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання осіб, які виконують роботи за цивільно-правовими договорами» [28, с. 97]. Слід зазначити, що у разі смерті застрахованої особи тимчасова страхова виплата здійснюється особам, передбаченим частиною 2 статті 7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання» (наприклад, неповнолітнім дітям застрахованої особи або повнолітнім дітям, які продовжують навчання, дружині (чоловіку), батькам тощо). З-поміж осіб підлягають цьому виду страхування виключені висококваліфіковані фахівці [48];

- захворювання, травма, інший стан здоров'я застрахованої особи, профілактичні заходи. Зазначені страхові випадки є основою надання страхового забезпечення у межах медичного страхування згідно ст. 3 Закону України «Про обов'язкове медичне страхування України). Названим законом передбачено

найбільш широке коло осіб, які мають право на соціальне страхування (ст. 10). Серед таких осіб входять серед інших непрацюючі громадяни, діти, біженці.

Наступним страховим випадком є настання інвалідності. Цей страховий випадок не є страховим випадком, пов'язаним із захворюванням. Це пов'язано з тим, що інвалідність завжди передбачає, що людина страждає на хворобу.

Дослідники вказують на необхідність розрізняти поняття «порушення функцій організму», визначене у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», та загальноприйнятий термін «хвороба». Перший з них має ширше значення, ніж «хвороба». Наприклад, «захворювання кульшових суглобів не є хворобою, але є підставою для визнання особи з інвалідністю, оскільки обмежує здатність пересуватися у просторі, долати перешкоди та утримувати рівновагу» [88, с. 243]. Таким чином, ключовими критеріями в понятті «особа з інвалідністю» слід вважати наявність стійкого розладу функцій організму та обмеження життєдіяльності людини, зумовлене цим розладом.

Настання інвалідності породжує страховий ризик як втрата заробітку (виплат, винагород на користь застрахованої особи) чи іншого доходу.

Подібні наслідки можуть спричинити такі страхові випадки, як старість або втрата годувальника. Всі ці страхові випадки є підставою для права на отримання пенсії. Деякі стандарти страхування по старості, у зв'язку з втратою годувальника та на випадок інвалідності викладені в міжнародних правових нормах. Наприклад, Конвенція Міжнародної організації праці № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» передбачає, що «встановлений законом вік, який дає право на допомогу по старості, не повинен перевищувати 65 років, але допускається встановлення більш високого віку з належним урахуванням демографічних, економічних і соціальних критеріїв, підтверджених статистичними даними» [46].

У коло осіб, які мають право на пенсійне забезпечення у зв'язку з інвалідністю та старістю мають застраховані особи (визначені ч. 1 ст. 7 Закону України «Про обов'язкове пенсійне страхування в Україні – працюючі за

трудовим договором, самозайнятих, священнослужителі тощо.), а у зв'язку з втратою годувальника – непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника, які перебували на його утриманні.

Слід наголосити на тому, що основними проблемами соціального забезпечення в Україні на сьогоднішній день, є:

Недостатнє фінансування. Хронічний дефіцит коштів у бюджеті призводить до недофінансування соціальних програм, що негативно впливає на рівень життя населення, особливо вразливих груп.

Низький рівень пенсій та соціальних виплат. Пенсії та інші соціальні виплати в Україні часто не забезпечують гідного рівня життя, особливо для літніх людей та інвалідів.

Неефективність системи соціальної допомоги. Складна система надання соціальної допомоги, бюрократичні процедури та відсутність чітких критеріїв для її отримання ускладнюють доступ до соціальних послуг для тих, хто їх найбільше потребує.

Корупційні схеми у сфері соціального забезпечення призводять до неефективного використання бюджетних коштів та обмеження доступу до соціальних послуг для частини населення.

Недостатня інтеграція людей з інвалідністю. Люди з інвалідністю часто стикаються з бар’єрами у доступі до освіти, медичної допомоги, працевлаштування та інших соціальних послуг.

Низька якість соціальних послуг. Якість соціальних послуг, які надаються в Україні, часто не відповідає сучасним стандартам.

Відсутність достатньої соціальної мобільності. Багато людей не мають можливості вибратися з бідності через відсутність доступу до якісної освіти, медичної допомоги та робочих місць.

Ці проблеми призводять до таких наслідків:

Зростання соціальної нерівності, тобто розрив між багатими та бідними в Україні продовжує збільшуватися.

Зниження якості життя- значна частина населення живе за межею бідності, що негативно впливає на їхнє здоров’я та добробут.

Соціальна напруга - незадоволеність соціальними умовами може призводити до соціальних протестів та нестабільності в суспільстві.

Для вирішення цих проблем необхідно:

– Приділити пріоритетну увагу збільшенню бюджетних видатків на соціальний захист населення.

– Спростити процедури отримання соціальної допомоги, зробити її більш адресною та прозорою.

– Посилити відповідальність за корупційні дії у сфері соціального захисту.

– Забезпечити доступ до якісної освіти, медичної допомоги та інших соціальних послуг для всіх верств населення.

– Заохочувати підприємництво, створювати нові робочі місця, розвивати систему професійної підготовки.

Законодавство про соціальний захист та соціальне забезпечення має бути узгоджене із законодавством про бюджет не лише за основними процедурами, але й за способами та підходами. Запровадження нових форм і видів соціального захисту має бути тісно пов'язане з рішеннями про необхідні фінансові ресурси, їх обсяги та джерела.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу дійшли таких висновків:

- отже, в Україні сформовано цілісну систему соціального страхування, яка є одним з основних способів соціальної політики. Система включає два види страхування: обов'язкове страхування (яке включає медичне страхування, пенсійне страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, страхування у зв'язку з вагітністю та пологами та страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань) та добровільне страхування;

- узагальнено, що соціальне страхування як спосіб реалізації соціальної політики передбачає формування матеріального забезпечення у разі втрати громадянином заробітку;

- обґрунтовано відсутність потреби і необґрунтованість запровадження цьому етапі України інституту обов'язкового страхування від безробіття.

Отже, удосконалення соціальної політики в Україні є складним і багатогранним завданням, яке вимагає комплексного підходу та залучення всіх зацікавлених сторін. Реалізація запропонованих заходів дозволить підвищити рівень життя громадян, забезпечити соціальну справедливість та створити більш стабільне суспільство. Також, соціальне страхування є важливим інструментом для забезпечення соціальної стабільності та добробуту населення. Однак, для того, щоб система соціального страхування ефективно працювала, необхідно постійно вдосконалювати її, враховуючи сучасні виклики та потреби суспільства.

3.2. Надання соціальної допомоги як складова реалізації соціальної політики

Як уже було зазначено вище, під соціальною допомогою слід розуміти різні види соціальних виплат, дотацій, пільг, субсидій, які надаються особам, які потребують соціального захисту. У цьому вся значенні поняття соціальної допомоги ширше, ніж, закріплене у законодавстві про державну соціальну допомогу» [40], що регулює питання надання державної соціальної допомоги. Цей вид допомоги спрямований переважно на підтримку малозабезпечених сімей, малозабезпечених громадян, що самотньо проживають, а також деяких окремих категорій громадян.

З змісту нормативно-правового законодавства випливає, що державна соціальна допомога надається у двох видах – матеріальній (у грошовій чи натуральній формі) та у вигляді набору соціальних послуг.

У цьому контексті слід звернути увагу на поняття соціальних послуг. Їх надання є елементом інституту соціального обслуговування, який у свою чергу слід включити до змісту соціальної допомоги в широкому значенні.

З набуттям чинності аналізованого законодавства про соціальну допомогу, введено поняття соціальних послуг – порівняно нової форми соціального захисту, яка орієнтована на зниження вразливості та профілактику ризиків, є економічно більш вигідним та дієвим механізмом, ніж розширення обсягу різних грошових допомог (виплат, пільг, субсидій тощо) .).

Соціальна послуга згідно з п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про основи соціального обслуговування громадян в Україні», є «дія чи дії у сфері соціального обслуговування з надання постійної, періодичної, разової допомоги, у тому числі термінової допомоги, громадянину з метою поліпшення умов його життєдіяльності та (або) розширення його можливостей самостійно забезпечувати свої основні життєві потреби».

Також, слід зазначити, що у контексті посилення єдиного культурного та духовного простору України як історичної держави-цивілізації багатонаціонального народу, найвищою цінністю якого є державний суверенітет, формування у громадян України широкого світогляду, суспільної свідомості, поведінкових норм, що скріплюють націю на основі громадянського патріотизму та міжнаціональної згоди; підтримка різних культур народів; розвиток взаємної самоповаги та толерантності, міжнаціональних та міжрегіональних культурних зв'язків; розвивати та робити найбільш привабливою сферою туризм; взаємодіяти з професійними творчими спілками та інститутами громадянського суспільства, створювати рівні умови для всіх громадян України для доступу до культурних благ та здобуття художньої освіти; реалізовувати заплановані заходи розвитку культури у малих містах та селах; підвищувати якість, різноманітність послуг у сферах культури та туризму, зробити доступною участь всього населення в культурному житті, у тому числі дітей, осіб похилого віку та інвалідів; розвинути самодіяльну художню творчість; стимулювати споживання культурних благ; сформувати публічні

електронні бібліотеки, музеї та театральні інтернет ресурси, розмістити у мережі «Інтернет» визначні фільми та спектаклі; збільшити фінансування соціально значимих проектів; зміцнити міжнародний імідж України.

В Україні в основному не використовують широко застосовується в західних країнах передовий підхід до планування соціальних заходів та перехід до їх цільового планування та фінансування. На перше місце наша країна висуває ті цілі, які мають бути досягнуті в соціальній політиці, що виражаються в системі соціальних стандартів і знаходять своє відображення через соціальні нормативи та норми. При цьому усталена нині у України система соціальних і нормативів мало структурована. У ній абсолютно не виділяються пріоритетні показники рівня життя, пов'язані з вирішенням найважливіших проблем.

Невирішеною залишається проблема надання адміністративних послуг при отриманні соціальної допомоги жителям територіальних громад. Система управління державними соціальними програмами потребує модернізації через такі недоліки, як відсутність чіткого розмежування, а в окремих випадках і дублювання повноважень органів та органів місцевого самоврядування. Має бути чіткий механізм фінансового забезпечення виконання органами місцевого самоврядування покладених на них державою повноважень щодо складання та виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів особами, які мають бюджетні кошти, а також здійснення інших функцій щодо розпорядження коштами місцевого бюджету. Згідно зі звітом Європейської Комісії, в державах-членах ЄС домінують чотири основні моделі: континентальна, англосаксонська, скандинавська та південно-європейська [19]. Модель соціального забезпечення стосується встановлених принципів організації та функціонування програм соціального забезпечення.

Значна більшість, прийнятих соціальних і нормативів немає якісних показників, які кількісна величина недостатньо обґрунтована, оскільки основою і нормативів не закладено об'єктивні вимоги підтримки певного стандарту споживання матеріальних благ і послуг [7].

Саме ці нормативи суттєво занижені, бо плануються виходячи з вже сформованого, відверто недостатнього рівня фінансового забезпечення соціальних витрат. При цьому сам набір соціальних і нормативів явно дуже обмежений. Іншою причиною низької ефективністю соціальної політики в Україні є відсутність у Бюджетному кодексі України статті про соціальні стандарти. Є лише вказівку те що, що держава неспроможна забезпечити їх фінансування. Встановлені на сьогоднішній день у України соціальні стандарти, на жаль, не відповідають цілям соціальної політики, а саме не можуть забезпечити ні «вільний розвиток людини», ні «гідне життя».

Якість життя населення – це рівень задоволення матеріальних, духовних та соціальних потреб людини.

Доходи і рівень життя населення країни - це найважливіші показники результативності внутрішньої соціально-економічної політики. Аналіз процесу, що відбувається в цій галузі, обумовлюється необхідністю визначення прожиткового мінімуму населення. Саме цей показник має ключове значення при побудові всієї системи заробітної плати, заходів соціального захисту в умовах падіння виробництва, інфляції. У будь-яких державах, що переходять до ринкової економіки, зростає соціальна диференціація населення за рівнем життя. Деяка частка населення стрімко багатіє, а переважна його маса - бідніє.

На етапі розвитку у зв'язку з цим головним завданням соціальної політики є розробка нових соціальних стандартів. Важливо при цьому зазначити, що жоден із напрямів соціальної політики не вплине на такий визначальний вплив на соціальну політику України як розвиток пенсійного забезпечення. Тому що його нинішній стан є однією з найгостріших соціально-економічних проблем [14].

Тому природно, що поки пенсійна система не реалізовуватиме реальні страхові механізми, можливість будівництва соціальної держави в України буде неможлива. Необхідно також реалізувати та забезпечити умови для розширення участі недержавного сектору економіки. Тут мають на увазі підтримку розвитку соціального підприємництва у сфері надання соціальних послуг таких, як

пенсійне забезпечення, освіту, охорону здоров'я, формування соціального захисту, регулювання безробіття і зайнятості [2].

Тим часом через недостатній розвиток інфраструктури підтримки з боку держави відбувається стримування процвітання недержавних організацій. Наприклад, необхідно запровадити практику державної підтримки позикового фінансування некомерційних організацій, які надають послуги у соціальній сфері.

При цьому, в сучасних умовах покращення якості соціальних послуг має державна політика доходів.

Так, у дослідженні суспільного багатства розрізняють два важливі підходи: динамічний, статичний. Під динамічним підходом мається на увазі розподіл у процесі економічного зростання, а під статичним через розподіл результатів економічного зростання. Розглядаючи розподіл лише з боку ринку та економічної результативності, використовуючи активні моделі розподілу доходів, що належать до класичної теорії розподілу в ринковій економіці, це є ліберальною моделлю справедливості. Якщо ж за основу беремо політику розподілу доходів, використовуючи модель статичного розподілу доходів, принципом якої є ідея соціальної рівності, це егалітарна модель справедливості [21].

Один із творців класичної політичної економії – Адам Сміт, який став фундатором виробничого підходу до поняття суспільного багатства. Він показав залежність зростання народного добробуту, зі зростанням виробленого країни продукту. Економічна поведінка незаперечної більшості учасників економічного життя визнається їх власним розумінням про вигоду, але все одно в результаті цих дій завдяки невидимій руці все спрямоване на користь суспільства [5].

На думку А. Сміта, це тим, що завдяки діям конкурентного ринку максимізація індивідуального добробуту сприяє максимізації суспільного добробуту. Інший підхід – це теорія факторів виробництва, що довела створення та розподіл багатства. Її основоположником був Д.Б. Кларк, який доказав ще на початку XX століття, що в

На основі теорії розподілу закладено принцип граничної продуктивності кожного фактора виробництва. Її відмінністю від трудової теорії Сміта і те , що у теорії чинників виробництва як працю, але капітал і земля є чинниками виробництва громадського багатства [4].

У ході здійснення даної теорії можна висловити порядок розподілу багатства та доходу між власниками факторів виробництва, оскільки продуктивність будь-якої економічної системи визначається співвідношенням вартості вкладу у створюваний продукт та витрат на придбання факторів виробництва. В. Парето зробив видатний внесок у створення фундаментальних основ теорії добробуту в умовах конкурентної ринкової рівноваги.

В. Парето є засновником ординалістської теорії корисності. В основі якої лежить оцінка корисності, що здійснюється за допомогою вибору індивідом того чи іншого набору благ. Відповідно до цього критерію будь-яка зміна корисності індивіда у бік покращення, природно не погіршує становище інших індивідів, веде до поліпшення суспільного добробуту. Нині, створюючи умови економічного зростання, необхідно заручитися державною підтримкою як корпоративного сектору економіки, а й дрібних власників. У першій половині XX століття сформувалося макроекономічне розуміння суспільного багатства. На основі цих ідей представників класичної економічної теорії та кейнсіанства розвинулися нові ідеї та напрямки економічної думки, такі як неокласична економічна теорія, неокласичний синтез, посткейнсіанство, монетаризм [10].

Майже всі концепції дозволяють застосовувати заходи державного регулювання та перерозподілу доходів. Неокласики та монетаристи зводять роль держави до мінімуму у питаннях перерозподілу. Теорія кейсіанства, навпаки, підкреслює, що держава грає у процесах перерозподілу найактивнішу роль та стимулює економічне зростання. Якоюсь базою теорії народного добробуту є комплексний підхід до оцінки економічної та соціальної ситуації в країні. У цій теорії детально проаналізовано поняття «соціальний оптимум», «зовнішні ефекти». Новий індекс соціального розвитку використовується в сучасній методиці, і він ґрунтується на трьох принципах:

- довге та здорове життя.

- досягнення високого рівня доходу, що дозволить забезпечити мінімальні потреби.

- здобути шкільну освіту, професійну підготовку.

Однак треба підкреслити, що деякі проблеми, з якими довелося зіткнутися державі загального добробуту в останній третині XX століття, привели представників різних напрямів в економічній науці до певної ідеї. А саме, що найефективнішим способом боротьби із бідністю є не статичні моделі перерозподілу доходів через державний бюджет, а динамічні через розподіл ресурсів. Це передбачає створення умов економічного зростання [8].

Новий підхід в даний час сформувався до розподільчої політики, суть якого полягає в тому, (monster-evo.ru) що необхідно:

-Створювати умови для працездатних членів суспільства, за яких вони зможуть підтримувати та покращувати свій добробут та своїх сімей.

-забезпечувати соціальний захист населення в рамках державної системи соціальних стандартів.

Об'єктивні передумови створює цей підхід до вирішення соціальних проблем у розвиток ресурсного потенціалу та прискорення темпів економічного зростання.

Таким чином, одним із головних завдань соціальної політики на етапі розвитку суспільства є соціальний захист населення, у тому числі від впливу негативних наслідків ринкових відносин в економіці.

Ми повинні орієнтуватися на ці високі міжнародні стандарти, які увійшли до нової редакції Хартії та використати досвід європейських держав, тому що вони однозначно лідирують у сфері захисту соціальних прав людини.

Отже, на сьогоднішній день пріоритетним напрямом соціально-економічної політики в сучасній України є зміна соціальної сфери, шляхом реалізації національних проектів у сфері подолання бідності, охорони здоров'я та освіти, значним підвищенням добробуту широких верств населення, забезпечення населення доступним та комфортним житлом, проведення нової

політики стимулювання народжуваності. України належить розробити та прийняти нормативно-законодавчі акти, створені задля підвищення зайнятості та забезпечення державою соціальної підтримки населення.

Виходячи з вищесказаного, можна дійти до висновків, про те, що соціальна політика – це одна з найважливіших складових життя будь-якого суспільства, однак рівень її розвитку безпосередньо залежить від рівня розвитку цього суспільства.

Проаналізувавши соціальну політику України, можна побачити, що ми поки що не дозріли для кардинальних змін і життя без потрясінь. Наша держава, звичайно, робить усілякі зусилля, щоб пом'якшувати ці потрясіння, у деяких ситуаціях намагається взагалі не допускати їх виникнення. Але найголовніше в цих діях, щоб зусилля в цьому напрямку йшли не тільки «зверху», а й «знизу», щоб кожен з нас усвідомлював свою значущість у цьому світі і не був байдужим до подій, що відбуваються у власній державі.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного аналізу нормативних правових актів, наукової та навчальної літератури та інших джерел узагальнено теоретичні та практичні аспекти реалізації соціальної політики в Україні в цілому та в Львівській області зокрема, виявлено проблем, що виникають при реалізації цього напряму державної політики та сформульовані пропозиції щодо їх рішенню:

1) визначено, що соціальна політика у найзагальнішому вигляді є діяльність держави, спрямована на поліпшення добробуту людей та надання соціального захисту тим, хто перебуває в тому чи іншому несприятливому становищі;

2) встановлено, що соціальна політика є динамічним явищем – її зміст, цілі, механізми, а іноді навіть об'єкти, змінюються залежно від історичних, економічних та екологічних умов розвитку. При цьому у будь-якому випадку проведення соціальної політики має ґрунтуватися на таких засадах: принцип соціальної справедливості; принцип індивідуальної соціальної відповідальності; принцип соціальних гарантій; принцип соціальної компенсації;

3) узагальнено, що розвиток соціального обслуговування в Україні пройшов такі етапи:

- соціальна допомога у східних слов'ян, заснована на нормах моралі, княжому прикладі благодійності;

- церковно-монастирське піклування (XIV-XVIII ст.), засноване на християнських уявленнях про любов до ближнього;

- розвиток системи державного піклування в Російської імперії (XVIII-XIX ст.), засноване на усвідомленні державою своєї вирішальної ролі у створенні системи захисту та допомоги нужденним;

- розвиток приватної та громадської благодійності (кінець XIX – початок XX століття);

- утвердження патерналістського характеру соціального обслуговування населення (1917 рік - кінець XX століття);

4) узагальнено, що в Україні сформовано цілісну систему соціального страхування, що виступає одним з основних механізмів соціальної політики. Ця система передбачає наявність двох видів соціального страхування обов'язкового (яке у свою чергу включає медичне, пенсійне страхування, страхування на випадок тимчасової непрацездатності та у зв'язку з материнством та від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань) та добровільне страхування;

5) узагальнено, що соціальне страхування як механізм реалізації соціальної політики передбачає формування матеріального забезпечення у разі втрати громадянином заробітку;

6) обґрунтовано відсутність необхідності та необґрунтованість введення на даному етапі в Україні інституту обов'язкового страхування від безробіття;

7) узагальнено, що в Україні соціальна допомога громадян не обмежуються лише виплатою, пільг, субсидій, але включає порівняно нову форму – соціальне обслуговування. Інститут соціального обслуговування орієнтований на зниження вразливості та профілактику ризиків і є економічно більш вигідним та дієвим механізмом, ніж розширення обсягу різноманітних грошових допомог;

8) на прикладі соціального захисту осіб, які зазнали впливу радіації внаслідок чорнобильської катастрофи, з'ясовано сутність диференційованого підходу до різних верств населення;

9) встановлено, що значна частина фінансування у сфері соціальної політики спрямовується на вирішення завдання збереження рівня пенсійних виплат, заробітної плати в умовах інфляції;

10) визначено, що пріоритетними напрямами соціальної політики України слід вважати підвищення рівня оплати праці, підтримка інвалідів та маломобільних груп населення, соціальний захист від безробіття та боротьба з цим негативним явищем, покращення житлових умов громадян, підвищення доступності житла;

11) встановлено, що правове регулювання соціальної політики у Львівській області розвивається за напрямом збільшення соціальної захищеності громадян, надання додаткових пільг, виплат, допомог та гарантій;

12) запропоновано в Львівській області реалізувати надане суб'єктам України право розширювати перелік потенційних одержувачів соціальних послуг, а також встановлювати нормативними правовими актами інші категорії громадян, яким соціальні послуги надаються безоплатно ;

13) обґрунтовано необхідність у вдосконаленні нормативних положень Львівської області, спрямованих на створення доступного середовища для інвалідів, проведення більш суворого контролю та нагляду за дотриманням відповідних норм законодавства;

14) запропоновано для вирішення проблеми невикористання земельних ділянок, безкоштовно наданих багатодітним сім'ям, взяти до уваги досвід інших регіонів України – наприклад, передбачити можливість отримання багатодітними сім'ями грошових виплат про межовий відсоток вартості житла, погашеного державою першого внеску за кредитом або відшкодування витрат на будівництво житла.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 чер. 1996 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

2. Богданов В. С. Ідея справедливості в соціальній політиці сучасної демократичної держави: політико-правовий вимір. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 58. С. 30-37.

3. Бойко О. М. Сутність та завдання інноваційної політики соціального спрямування в умовах сьогодення. Економічний вісник європейського університету. 2022. Вип. 54. С. 7-19.

4. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту населення. Становлення і розвиток в Україні. Київ: Знання, 2005.

5. Бортнікова О.Г. Державне управління забезпеченням соціальної безпеки та проблеми становлення соціального партнерства в Україні. 2021. №2. С. 15.

6. Бурлай Т. В. Новітня політика соціальної якості ЄС: корисний досвід для повоєнного відновлення України. Економічна теорія. 2022. № 3. С. 89-119.

7. Бурлак В.В. Введення у соціальну роботу: навчальний посібник / В.В. Бурлак, Н.М. Вельбовець. К.: Фенікс, 2001. 288с.

8. Бутник О. О. Аналіз моделей соціальної політики в країнах з розвинутими ринковими відносинами: досвід для України. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/33.pdf

9. Волинець У.А. Громадські організації в системі соціально-відповідального суспільства. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2013. Вип. 9. С. 122-125.

10. Волківська А.М., Аксьонова О.В., Яценко О.М. Соціальна політика: формування, оцінка ефективності, аудит. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 6.

11. Геєць В. М. До питання теорії і практики політики соціальної якості в повоєнній Україні. Економіка України. 2023. № 4. С. 3-22.

12. Головко В. В. Сучасні моделі державної соціальної політики та рівень ефективного охоплення соціальним захистом вразливих груп населення у світі. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2023. Вип. 1. С. 220-229.

13. Гонак І. М. Порівняльний аналіз ефективності окремих аспектів економічної та соціальної політики у 2014–2019 рр. та 2019–2022 рр. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка. 2023. № 29. С. 4-17.

14. Гонтар З.Г. Перспективні напрями вдосконалення соціальної політики в Україні з урахуванням досвіду європейських країн. Економіка праці. Демографія. Соціальна політика. 2021. Випуск 3(149). С.36-41.

15. Греба Р. Механізми реформування системи соціальних послуг в Україні: державно-управлінський аспект. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. Вип. 1 (32). С. 62-67.

16. Греба Р.В. Нормативно-правове забезпечення реформування системи соціальних послуг в Україні. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/tpdu/2016-3/doc/1/14.pdf.

17. Грень Т. Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33(72), № 6. С. 80-84.

18. Гуменюк Т. І. Правові засади соціальної політики в Україні: вплив європейської інтеграції. Науково-інформаційний вісник ІваноФранківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія : Право. 2022. № 14. С. 119-127.

19. Дубич К. В. Механізми державного управління системою надання соціальних послуг [Текст] : дис. … д. держ. упр. : 25.00.02 “Механізми державного управління К. : НАДУ, 2015. 451 с.

20. Дубич К. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження. Вісник Національної академії управління при Президентові України. 2013. № 1. С. 211–218.

21. Дубич К. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження: Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Київ, 2013. № 1. С. 211-218. URL: http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2013-1-28.pdf

22. Звіт-моніторинг системи соціальних послуг в Україні, Бюро соціальних та політичних розробок, 2015. URL: https://bureau.in.ua/downloads/social-reform/reportua.pdf.

23. Іляш О. І. Композиція порівняльних характеристик соціальної політики європейських країн. Бізнес Інформ. 2023. № 5. С. 24-32.

24. Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журн. 2012. № 13. С. 85-89.

25. Інтегровані соціальні служби теорія, практика, інновації: навч.- метод. комплекс / За заг. ред.: І. Д. Звєрєвої, Ж. В. Петрочко. Київ: Фенікс, 2007. 528 с.

26. Історія та теорія соціальної політики України: уавч. посібн. / А. О.Ярошенко, Т. В. Семигіна, Н. В. Сухицька. За ред. А. О. Ярошенко. К., НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 289 с.

27. Карпенко Н. М. Проблеми оптимізації механізмів державної політики в соціальній сфері сучасної України. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2023. Вип. 1. С. 118-125.

28. Климанська Л.Д., Савка В.Є., Хома Н.М. та ін. Соціальна політика : навчальний посібник / за заг. ред. В.М. Пічі, Я.Б. Турчин. 2-ге вид., випр. і доп. Львів : Новий Світ. 2000, 2015. 318 с.

29. Коваль О. П. Нова соціальна політика як шлях до відновлення людського капіталу. Український соціум. 2023. № 3. С. 126-136.

30. Кравченко А.О. Соціальна політика в сучасних державах: основний зміст, напрями і моделі. 2022. С.104-112.

31. Кравченко М.В. Механізми децентралізації соціальних послуг в Україні. Демократичне врядування. 2014. Вип. 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_8.

32. Краско О. А. Імперативи державної політики розвитку людського капіталу в умовах соціально-економічного розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2023_3_11

33. Красота О. В. Актуалізація функцій соціальної політики та соціальна інклюзія. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2020. Т. 25, Вип. 5. С. 8-14.

34. Красота О. В. Соціальна політика на засадах соціальної інклюзії: уроки для України. Ефективна економіка. 2023. № 1. URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_40

35. Красота О.В. Актуалізація функцій соціальної політики та соціальна інклюзія. Вісник ОНУ імені І.І.Мечникова. 2020. Т.25. Вип. 5(84). С.8-14. 31. Кудлаєнко С. Структурні елементи механізмів реалізації соціальної політики. Вісник ХНУ. Економічні науки.2019. №1. С. 169–173.

36. Літинська В. А. Особливості соціальної політики в умовах воєнного стану. Економіка України. 2023. № 1. С. 61-73.

37. Любецька М.М. Аналіз діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2018. № 17. С. 102–108.

38. Мойсіяха А. В. Реалізація державної політики в гуманітарній та соціальній сферах у післявоєнній ситуації в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33(72), № 2. С. 70-75.

39. Наумова М. О. Орієнтири державної політики стимулювання розвитку соціального підприємництва в Україні. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. 2022. № 2. С. 84-88.

40. Оберван О. Р. Економічна сутність соціальної політики в умовах формування інноваційної економіки в Україні. Ефективна економіка. 2012. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_5_26

41. Олефіров С.Ю. Соціальне партнерство як механізм взаємодії громадянського суспільства та влади. URL: Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 9. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=631

42. Олійник С. Ю. Методологія політологічних досліджень у контексті проблематики соціальної політики. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2022. Вип. 91. С. 213-222. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2022_91_21

43. Осіпова Л.В., Плахтій В.Г. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: Сучасний стан та перспективи. Проблеми економіки та політичної економії. 2018. Вип. 1. С. 125-138.

44. Панькова О. В. Проблеми соціальної та правової захищеності платформних зайнятих і пріоритети регуляторної політики України в умовах воєнного стану. Економіка промисловості. 2022. № 2. С. 91-117.

45. Петроє О.М. Основні напрями вдосконалення державного управління соціогуманітарним розвитком на регіональному рівні. Вісн. НАДУ. 2014. № 2. С. 69-74.

46. Писаренко С. М., Горін Н. В., Українець Л. А. та ін. Менеджмент європейської економічної інтеграції: підручник / ред. С. М. Писаренко. К.: Знання, 2012. 373 с.

47. Плотка Л. В. Принципи формування пріоритетів державної політики у соціальній сфері у контексті соціально-економічного розвитку України. Публічне управління та регіональний розвиток. 2022. № 17. С. 785-813.

48. Положення про Департамент соціального захисту населення Львівської обласної державної адміністрації у новій редакції: Розпорядження голови Львівської обласної державної адміністрації від 27 липня 2018 р. № 597/2018-р. URL: http://hmsoczahist.com.ua/upravlnnya/polozhennya-pro-departament.html.

49. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерства соціальної політики від 31 берез. 2016 р. № 318. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z062116?test=XX7MfyrCSgkykcJIZiakQoEzHI4Qws80msh8Ie6.

50. Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати: Наказ Міністерства соціальної політики від 03 вересня 2016 р. № 537. URL: http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/z1614-12.

51. Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб): Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листоп. 2013 р. № 896. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-п.

52. Про методичні рекомендації з проведення моніторингу та оцінки якості соцільних послуг: наказ Міністерства соціальної політики України від 27 груд. 2013 р. № 904. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0904739-13

53. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку»: Указ Президента України від 02.06.2021 р. № 225/2021. Президент України: сайт. URL: https://www.president.gov.ua/documents/2252021-39073

54. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.05.2021 р. «Про Стратегію людського розвитку»: Указ https://www.president.gov.ua/documents/2252021-39073

55. Про соціальні послуги: Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-IV. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966-15.

56. Про схвалення Концепції реформування системи соціальних послуг: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 квітн. 2007 р. №178-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/178-2007-р.

57. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2012 р. № 556-р. // Офіц. вісн. України. 2012. 20 серп. (№ 61). С. 71. Ст. 2482.

58. Пропозиції щодо оптимізації системи надання соціальних послуг в адміністративно-територіальних одиницях: Програма розвитку ООН. Проект "Підтримка реформи соціального сектору в Україні". 2015. URL: https://www.slideshare.net/undpukraine/ss-57725606.

59. Романовська Ю.А., Давидюк А.О. Фінансування соціальних послуг в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2020. Вип. 46. С. 76–85.

60. Сергєєва Я. С. Соціальні послуги в Україні: структура надання та особливості державної політики. Економічний простір. 2022. № 182. С. 116-119.

61. Славкова О. П. Державна соціальна політика: проблеми та перспективи. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2021. Вип. 2. С. 48-52.

62. Соціальна педагогіка: теорія та технології. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 316с.

63. Соціальна політика в Україні у воєнний час: 2022-2023 роки. URL: http://surl.li/ohkwm

64. Соціальна політика в умовах поглиблення соціальної нерівності в Україні: монографія / за заг. ред. к. політ. н. Ільчука Л. І., к. соц. н. Давидюк О. О., к. філол. н. Кривобок Ю. В. Херсон: Вид-во "ПП Вишемирський В. С.", 2010. 376 с.

65. Соціальна робота в Україні: основні напрями, проблеми та перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28 квіт. 2016 р. / за ред. проф. О.О.Осетрової. Дніпро: ДНУ, 2016. 147 с. 10.

66. Соціологія: терміни, поняття, персоналії : навчальний словник-довідник / за заг. ред.В.М. Пічі. 2-ге вид., стереотип. Львів : Новий Світ – 2000, 2004. 480 с.

67. Соціальні видатки державного бюджету у 2024 році складуть 470 млрд грн, — Прем'єр-міністр. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/sotsialni-vydatky-derzhavnoho-biudzhetu-u-2024-rotsi-skladut-470-mlrd-hrn-premier-ministr#:~:text=Попри%20всі%20труднощі%2C%20жодного%20місяця,грн%20більше%2C%20ніж%20минулого%20року.

68. Стратегія реформування системи надання соціальних послуг, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08 серпня 2012 р. № 556-р. Офіційний вісник України. 2012. № 61. С. 71; ст. 2482.

69. Тарасенко Д. Досвід США при формуванні соціальних складових політики сталого розвитку. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2018. № 9. С. 194-208.

70. Технологія соціального супроводу сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. URL: http://school57.edu.kh.ua/Files/downloads/soc.supro-vid.pdf

71. Тищенко О. В. Реалізація права на гідне життя як основа соціальної політики Бельгії. Соціальне право. 2017. № 2. С. 120-127

72. Трощинський В.П. Соціальна і гуманітарна політика в Україні в умовах сучасних викликів. Державне управління: теорія та практика. 2016. № 2. С. 32-44.

73. Турило А. А. Соціальна відповідальність та сталий розвиток як підґрунтя сучасної соціальної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 10. С. 109-114.

74. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: Теорія і практика: навч. посіб. Київ: ВМУРОЛ "Україна", 2004. 408 с.

75. Фомічов К. С. Завдання державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 2023. Вип. 1. С. 71-76.

76. Чанишева Г. Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 11. С. 80-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2020_11_14

77. Чугунов І. Я., Качула С. В. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. Вип. 2. 2020. С. 87–98.

78. Шевченко О. О. Механізм соціального захисту як складник соціальної політики держави. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2020. Т. 25, Вип. 3. С. 90-95.

79. Шевчук П. Соціальна політика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів: Світ, 2005. 400 с.

80. Шевчук П.І. Соціальна політика. Львів: Світ, 2003. 400 с.

81. Шпортюк Н. Л. Пріоритетні напрями державної соціальної політики та перспективи її подальшого розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 2. С. 93-98.

82. Шумна Л.П. Соціальні послуги: спроба визначити правову природу. Держава і право: зб. наукових праць. Серіал “Юридичні і політичні науки”. Київ, 2011. Вип. 54. С. 284–288.

83. ЮНІСЕФ. (2019). Проєкт запровадження моделі інтегрованих соціальних послуг в об’єднаних територіальних громадах. URL: http://www.p4ec.org.ua/upload/IntegratedSocialServices_OPM_UnicefUA_ProjectBrief_201807_ukr.pdf.

84. Яковлєв О.А. Правові засади встановлення умов праці за трудовим законодавством України : автореф. дис. … докт. юрид. наук : спец. 12.00.05. Харків, 2019. 40 с.

85. Яценко Л. Нормативно-правове регулювання соціальної політики в сучасній Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2023. Вип. 1. С. 252-256.